



atlas research

 In.Fact.Research

Leefbaarheid in Nederland 2020

Een analyse op basis van de
Leefbaarometer 3.0

Kees Leidelmeijer
Jornt Mandemakers

maart 2022



Eindredactie

Atlas Research
Capital C, 4^e etage
Weesperplein 4c
1018 XA Amsterdam
020 2371400
info@atlasresearch.nl
www.atlasresearch.nl

© Atlas Research, Amsterdam, 2022

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 De Leefbaarometer	9
1.2 Deze rapportage	11
2 Ontwikkeling in vogelvlucht	13
2.1 Landelijk	13
2.2 Ontwikkeling per regio en naar stedelijkheid	16
2.3 Ontwikkelingen in de G4, G40 en overig Nederland	22
3 Gebieden onder druk	33
3.1 Convergentie en achterblijvende gebieden	33
3.2 Structureel onder druk	35
3.3 Achtergronden	43
4 Conclusies	49
Bijlage 1: Leefbaarometer 3.0	53
Bijlage 2: Ontwikkeling G40-gemeenten	63
Bijlage 3: Gebieden structureel onder druk	69



Samenvatting

De Leefbaarometer

De Leefbaarometer geeft tot op laag schaalniveau (grids van 100 x 100 meter) en voor geheel Nederland een inschatting van hoe prettig mensen het vinden om ergens te wonen en hoeveel ze daarvoor over hebben. Dat doet de Leefbaarometer aan de hand van kenmerken van de woonomgeving die worden ingedeeld in zogenaamde 'dimensies'. Welke kenmerken van de woonomgeving het best kunnen worden gebruikt, wordt periodiek onderzocht. Dat is ook recent gedaan en heeft geleid tot een herijkt model: de Leefbaarometer 3.0. Nieuwe kenmerken zijn toegevoegd, zoals ervaren onveiligheid, verkeersongevallen, luchtkwaliteit en sociale cohesie. Kenmerken die mogelijk als stigmatiserend kunnen worden ervaren zijn weggelaten. Het model bevat in totaal 47 typen omgevingskenmerken, verdeeld over 94 afzonderlijke indicatoren en vijf dimensies. De dimensies van de Leefbaarometer 3.0 – die ook op kaartbeeld worden getoond op www.leefbaarometer.nl – zijn: Fysieke omgeving, Woningvoorraad, Voorzieningen, Sociale samenhang, Overlast en onveiligheid. De eindscore en de onderscheiden dimensies geven een indruk van hoe het ervoor staat met de leefbaarheid in een gebied en hoe deze zich ontwikkelt. Het instrument geeft daarmee handvatten voor de richting waarin maatregelen voor verbetering van de leefbaarheid gezocht kunnen worden. Hoe de situatie ter plekke écht is, vraagt altijd nader onderzoek omdat er lokaal zaken kunnen spelen die de Leefbaarometer niet (goed) meet. De analyses in deze rapportage hebben betrekking op de nieuwste versie van de Leefbaarometer: versie 3.0, waarin peildatum 1-1-2020 als meest recente datum is verwerkt. In een separaat onderzoeksrapport¹ wordt de herijking van de Leefbaarometer uitgebreid toegelicht.

Gunstige ontwikkeling van de leefbaarheid

De analyse van de ontwikkeling van de score op de Leefbaarometer laat zien dat gemiddeld genomen de omstandigheden die bijdragen aan de leefbaarheid (hierna: leefbaarheid) steeds verder verbeteren in Nederland. Dat was zo met de vorige Leefbaarometer en dat is zo met versie 3.0. In 2020 woonden nog 280 duizend huishoudens (circa 600 duizend inwoners) in een gebied met onvoldoende leefbaarheid. In 2018 ging het volgens de Leefbaarometer 3.0 nog om 370 duizend huishoudens (circa 750 duizend inwoners). De gunstige ontwikkeling correspondeert met wat in bewonersonderzoek wordt gevonden: steeds

¹ Mandemakers, Leidelmeijer, Burema, Halbersma, Middeldorp & Veldkamp (2021). *Leefbaarometer 3.0. Instrumentontwikkeling*.

meer mensen beoordelen hun woonomgeving als zeer goed tot uitstekend en steeds minder mensen beoordelen die als 'gewoon' voldoende of zelfs zwak of onvoldoende.

Afnemende verschillen

We zien dat de verschillen in leefbaarheid in Nederland – gemiddeld genomen – wat kleiner worden. In veel gebieden die gemiddelde tot lage scores hadden bij het begin van de metingen met de Leefbaarometer is de leefbaarheid verbeterd. In gebieden waar de leefbaarheid al het gunstigst was, bleef deze betrekkelijk constant. Nóg verder verbeteren als de leefbaarheid al uitstekend is, is natuurlijk ook lastig. Zo verbeterde de leefbaarheid niet verder in de kleine, niet-stedelijke gemeenten, maar hebben die gemeenten gemiddeld nog wel steeds de meest gunstige scores. In de vier grootste gemeenten in het land (de G4) is er juist een flinke verbetering van de score op de Leefbaarometer te zien. De score in die gemeenten blijft wel lager dan in de kleine, niet-stedelijke gemeenten. De G4 komen gemiddeld hoger uit dan de G40, de 40 (middel)grote steden die in het G40-stedennetwerk zijn verenigd. De relatief gunstige score van de vier grote steden kan worden herleid tot het goede voorzieningenniveau. Op de andere dimensies scoren de G4 lager dan de G40.

Grote variëteit tussen en binnen steden

Onder de algemene trends en gemiddelde uitkomsten gaan grote verschillen schuil. Zo zijn er steden binnen de G40, zoals Apeldoorn, waar praktisch geen buurten zijn met lage scores (zwak of onvoldoende) op de Leefbaarometer. Er zijn binnen de G40 echter ook steden, zoals Schiedam, waar de score voor de stad als geheel ongunstiger is dan die in de G4. Verder zijn er – vooral binnen de G4 – grote contrasten binnen de gemeentegrenzen. In de grote steden kennen grote delen een gunstige leefbaarheid, maar ook grote delen een ongunstige. Het middengebied van 'gewoon' (ruim) voldoende wordt in de G4 steeds kleiner. Dat is in het bijzonder het geval in Amsterdam. Binnen de G40-gemeenten zijn die contrasten gemiddeld genomen minder groot.

Gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat

Ondanks de gemiddeld gunstige ontwikkelingen en de flinke verbetering in veel gebieden die in 2002 nog op een '(zeer) onvoldoende' uitkwamen, zijn er ook gebieden met een score 'onvoldoende' waar de problematiek hardnekkig is en er sprake is van een constant onvoldoende niveau van leefbaarheid. Dit is een harde kern van gebieden die qua leefbaarheid stilstaat en niet meekomt in de algemene positieve ontwikkeling van de leefbaarheid. Ook zijn er gebieden van enige omvang waar de leefbaarheid al langjarig (sinds 2014) 'zwak' of 'onvoldoende' is. In deze gebieden blijft de leefbaarheid achter bij de ontwikkeling in het

land of veert die slechts kortstondig op om daarna weer terug te zakken. Als we op basis van omvang, ernst en duur van de leefbaarheidsproblematiek een selectie maken van deze gebieden, komen we uit op 193 wijken in 50 gemeenten waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. In (de delen van) die wijken waar dit speelt, en die in 2020 een score 'zwak' of lager hadden, wonen ongeveer 537 duizend huishoudens (circa 1,1 miljoen inwoners). Daarvan wonen ongeveer 240 duizend huishoudens (circa 507 duizend inwoners) in gebieden die in 2020 een score 'onvoldoende' of lager hadden. Voor een deel zijn de wijken te vinden in gebieden in en rond de grote steden (Rotterdam-Rijnmond, Groot-Amsterdam, Haaglanden, Utrecht), maar ook in andere regio's, zoals Drechtsteden, IJmond en Parkstad Limburg. Daarnaast zijn er andere gemeenten met wijken waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, zoals Lelystad, Delfzijl, Leeuwarden, Emmen, Den Helder en Maastricht en de veelal grotere steden in Gelderland en Noord-Brabant. Zie voor het overzicht: tabel 3.1 (gemeenten) en bijlage 3, tabel B3.1 (wijken en buurten).

Contrast 'leefbaarheid onder druk' en 'stijgers'

Er lijkt, al met al, sprake van een belangrijk verschil tussen gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat en gebieden die zich – vanuit een ongunstige uitgangspositie – conform de landelijke trend gunstig ontwikkelden. De gebieden waar de leefbaarheid zich gunstig ontwikkelde, zijn vaker te vinden in kleinere gemeenten en liggen vaak in wijken die weliswaar laag, maar niet bijzonder laag scoorden. De gebieden waar de leefbaarheid onder druk staat, vallen op door zeer lage scores op alle dimensies, behalve die van Voorzieningen. In het bijzonder de scores op de dimensies Overlast en onveiligheid, Sociale samenhang en Woningvoorraad zijn er (structureel) laag. Als er verbeteringen te zien zijn, dan gaat dat vaak om de dimensie Voorzieningen. Gebieden met een positieve ontwikkeling lieten die verbetering in het bijzonder zien op de dimensie Overlast en onveiligheid, gevolgd door Woningvoorraad. De gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, zijn daarmee niet alleen de gebieden waar de leefbaarheid al langer niet gunstig is. Het zijn ook de gebieden waar de leefbaarheid het laagst is en waar vaak – ondanks kortstondige verbeteringen – er weinig of geen structurele verbeteringen rond Overlast en onveiligheid of Woningvoorraad worden bereikt. Om hier verbeteringen te realiseren, lijkt er meer nodig dan er tot nu toe is gedaan.

1 Inleiding

1.1 De Leefbaarometer

Wat is de Leefbaarometer?

De Leefbaarometer is een instrument van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om tot op laag schaalniveau (100 x 100 meter) en voor geheel Nederland een inschatting te geven van de leefbaarheid. Dat is gedaan aan de hand van een groot aantal kenmerken van de woonomgeving, zoals type voorzieningen, lokale geluidsbelasting en onveiligheid. Van deze kenmerken is onderzocht hoe sterk ze samenhangen met hoe prettig mensen het vinden om ergens te wonen en hoeveel ze daarvoor over hebben. Op basis van die kenmerken geeft de Leefbaarometer vervolgens een indruk van waar het naar verwachting goed of slecht is gesteld met de leefbaarheid (signalering) en hoe deze zich ontwikkelt (monitoring). Hoe de situatie ter plekke écht is, vraagt om nader onderzoek. Er kunnen lokaal namelijk ook factoren een rol spelen die niet in de Leefbaarometer zijn opgenomen. De Leefbaarometer geeft niet aan wat er lokaal zou moeten veranderen om de leefbaarheid te verbeteren. De Leefbaarometer is een signalerings- en monitoringsinstrument, en geen causaal model. Om de leefbaarheid te verbeteren zijn de erin opgenomen omgevingskenmerken niet automatisch de beste 'knoppen om aan te draaien'. Het instrument signaleert waar het goed lijkt te gaan en waar juist niet en geeft – met de dimensies die erin worden onderscheiden – handvatten voor de richting waarin maatregelen voor verbetering van de leefbaarheid gezocht kunnen worden.

Herijking

De Leefbaarometer is een instrument dat al sinds 2008 wordt gebruikt en tweejaarlijks wordt geactualiseerd. Deze rapportage is gebaseerd op de momenteel meest recente gegevens met peildatum 1-1-2020. Naast de tweejaarlijkse actualisering wordt de Leefbaarometer ook geregeld 'herijkt'. Dan wordt met nieuwe gegevens onderzocht of de omgevingskenmerken die in het model zijn opgenomen nog relevant zijn, of er nieuwe kenmerken kunnen worden toegevoegd en in welke mate de verschillende kenmerken bijdragen aan de leefbaarheid. Deze rapportage gaat uit van de recent herijkte Leefbaarometer: versie 3.0. De herijking is gebaseerd op gegevens over het jaar 2018. Bij de herijking van het model zijn de indicatoren uit de Leefbaarometer 2.0 opnieuw tegen het licht gehouden en zijn nieuwe indicatoren verkend om te komen tot de Leefbaarometer 3.0. Daarbij is rekening gehouden met de laatste inzichten uit de wetenschappelijke literatuur en is de modelontwikkeling onderworpen aan

wetenschappelijke toetsing. Er zijn uitgebreide statistische toetsen en controles uitgevoerd en de methodes van modelschatting zijn aangepast waardoor robuustere modellen zijn ontstaan. Tussentijds is het model uitgebreid gevalideerd en waar nodig aangescherpt. Bijlage 1 van deze rapportage geeft een nadere toelichting op de Leefbaarometer en de recente herijking. In een separaat onderzoeksrapport,² dat via de website www.leefbaarometer.nl kan worden geraadpleegd, wordt de herijking van de Leefbaarometer in detail beschreven.

Naast de noodzakelijke periodieke herijking is met de Leefbaarometer 3.0 ook nog een aantal andere veranderingen doorgevoerd. De eerste is dat omgevingskenmerken die potentieel als stigmatiserend kunnen worden ervaren, zijn weggelaten. Dat betreft indicatoren die refereren aan migratieachtergrond, leeftijd, uitkeringsafhankelijkheid, huishoudsamenstelling, inkomen en opleiding. Er is de afgelopen jaren een publieke discussie ontstaan over monitoringsinstrumenten van de overheid waarin migratieachtergrond een rol speelt. Het is wenselijk om zeer terughoudend te zijn met het gebruik van dergelijke indicatoren. Om die reden – en om onjuiste interpretatie van het model te voorkomen – zijn deze indicatoren in de Leefbaarometer 3.0 niet gebruikt.

De tweede belangrijke verandering is dat de kaartbeelden van de Leefbaarometer op de website www.leefbaarometer.nl ook worden weergegeven op het niveau van dimensies. Daarmee kan de gebruiker een beter inzicht krijgen in hoe verschillende gebieden zich tot elkaar verhouden op de dimensies die in de Leefbaarometer worden onderscheiden zoals 'Overlast en onveiligheid', 'Voorzieningen' of 'Sociale samenhang'. Een derde verandering is dat de score van de Leefbaarometer niet alleen meer wordt weergegeven in termen van 'onvoldoende' of 'uitstekend', maar ook als een meer neutrale afwijking van het gemiddelde in Nederland.

De herijking brengt – net als bij de vorige herijking het geval was – een trendbreuk met zich mee. Uitkomsten van de Leefbaarometer 2.0 kunnen niet zomaar worden vergeleken met die van de Leefbaarometer 3.0. Dat betekent niet dat alles anders is, maar er zijn wel verschillen. Om toch ontwikkelingen te kunnen laten zien, zijn met het nieuwe model ook metingen voor 2018 en 2014 uitgevoerd. Waar er relevante verschillen zijn in uitkomsten gaan we daar in deze rapportage op in.

² Mandemakers, Leidelmeijer, Burema, Halbersma, Middeldorp & Veldkamp (2021). *Leefbaarometer 3.0. Instrumentontwikkeling*.

COVID-19

Deze rapportage is gebaseerd op de situatie van net voor de COVID-19 crisis (start februari 2020). Het gehanteerde instrument Leefbaarometer 3.0 is geijkt op omgevingskenmerken, bewonersoordelen en huizentransacties rond het peiljaar 2018. En de gebruikte data voor het jaar 2020 hebben een peildatum van vóór februari 2020. De voorspellingen van de leefbaarheid in dit rapport zijn daarom niet beïnvloed door de mogelijk verstorende invloed van de COVID-19 crisis. Het is wel voorstelbaar dat de samenhang van omgevingskenmerken met de leefbaarheid tijdens de COVID-19 crisis anders zou kunnen zijn, aangezien mensen veel meer op hun directe woonomgeving waren aangewezen dan voorheen. We verwachten pas bij de doormeting met de data 2022 hierover de eerste bevindingen te kunnen rapporteren. Over de mogelijk blijvende gevolgen voor de leefbaarheid is het nu nog speculeren.

Beschikbaarheid gegevens

Alle kaarten en de achterliggende gegevens van de Leefbaarometer zijn openbaar toegankelijk en te raadplegen via www.leefbaarometer.nl. Alle uitkomsten kunnen worden gedownload als open data. Voor verwerking in GIS-applicaties is een WMS-service beschikbaar. Via de website kunnen ook eerdere analyserapporten, alsmede de uitgebreide (technische) toelichting op de herijking voor de Leefbaarometer 3.0 worden geraadpleegd.

1.2 Deze rapportage

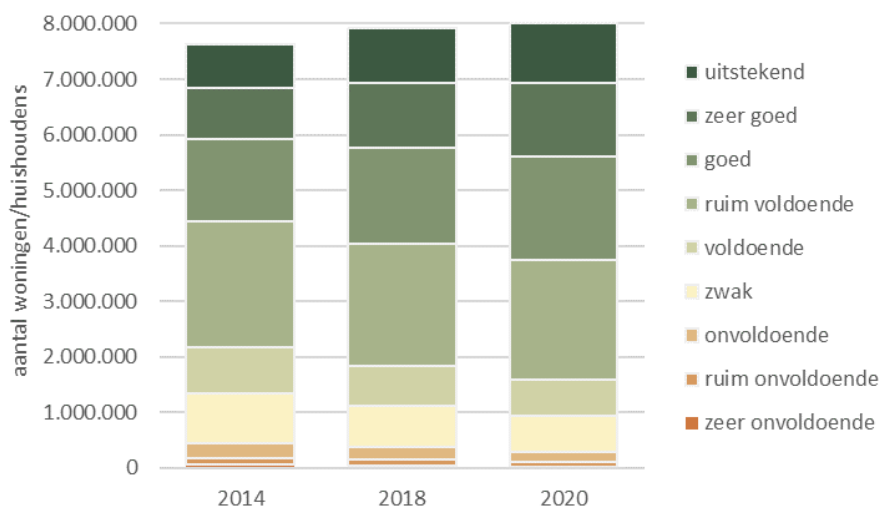
In deze rapportage worden de uitkomsten van de meting 2020 beschreven vanuit landelijk perspectief. Er wordt ingegaan op de ontwikkeling van de leefbaarheid in Nederland en in de landsdelen. Ook wordt beschreven wat de ontwikkeling was in de G4, de G40 en gemeenten onderscheiden naar stedelijkheid en inwonertal (hoofdstuk 2). Hoofdstuk 3 zoomt in op de gebieden in het land waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Er wordt een aanzet gegeven om te komen tot een selectie van deze gebieden. Vervolgens worden deze gebieden vergeleken met de gebieden die zich vanuit een mindere leefbaarheid juist gunstig ontwikkelden. Bijlage 1 geeft een nadere toelichting op het instrument Leefbaarometer en de recente herijking. Bijlage 2 schetst de ontwikkeling van de leefbaarheidsscore in de afzonderlijke G40-gemeenten in de periode 2002-2020 en geeft tevens het profiel weer van de dimensiescores per gemeente in de G40 (stand 2020). Bijlage 3 vermeldt de gebieden in Nederland waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, naar CBS-wijk/buurt gerangschikt per gemeente. Ook bevat bijlage 3 kaartbeelden van deze gebieden.

2 Ontwikkeling in vogelvlucht

2.1 Landelijk

De score op de Leefbaarometer ontwikkelt zich al sinds het begin van de metingen in opwaartse richting. Dat betekent dat de kenmerken van de woonomgeving die zijn meegenomen in de Leefbaarometer gemiddeld genomen verbeteren in Nederland. Die positieve ontwikkeling van de leefbaarheid was te zien met de Leefbaarometer 2.0 en zet zich onverminderd voort met de Leefbaarometer 3.0. Deze positieve trend sluit aan bij de bevindingen uit bewonersonderzoek zoals het Woononderzoek Nederland (WoON): steeds meer mensen beoordelen hun woonomgeving als 'goed' of 'uitstekend' en steeds minder mensen beoordelen die als 'onvoldoende'. Voor de metingen die met de Leefbaarometer 3.0 zijn gedaan, is in Figuur 2.1 weergegeven wat de ontwikkeling is in de klassen die in de Leefbaarometer worden onderscheiden.

Figuur 2.1 Ontwikkeling Leefbaarometerklassen 2014-2020 naar aantal woningen / huishoudens



Figuur 2.1 laat zien dat de aantallen huishoudens in gebieden met scores die als 'goed' of beter worden gewaardeerd, zijn toegenomen.³ In 2014 woonde 22% van alle huishoudens in

³ In de Leefbaarometer 2.0 werden ontwikkelingen veelal beschreven in termen van het aantal inwoners in plaats van het aantal huishoudens. Het aantal inwoners is echter minder nauwkeurig op het lage schaalniveau waarop de Leefbaarometer werkt, omdat -in overleg met het CBS om onthulling tegen te gaan- alle inwoneraantallen kleiner dan 10 onbekend zijn gemaakt en alle andere aantallen op 5-tallen zijn afgerond. Het aantal woningen/huishoudens kan

een gebied dat als goed of uitstekend kon worden getypeerd. In 2020 is dat gestegen naar 30%. De aantallen (en aandelen) in de klassen 'zeer onvoldoende' tot en met 'voldoende' namen juist af. In 2020 woonden volgens de Leefbaarometer nog ruim 280 duizend huishoudens (4%) in gebieden die als 'onvoldoende' worden aangemerkt (ruwweg 600 duizend inwoners). Dat waren er 90 duizend huishoudens minder dan in 2018⁴ En 166.000 minder dan in 2014 (toen het aandeel uitkwam op 6% van de huishoudens in Nederland). Als de categorie 'zwak' erbij wordt betrokken (650 duizend huishoudens (8%); circa 1,4 miljoen inwoners) gaat het in totaal om 930 duizend huishoudens (12% van alle huishoudens en circa 2,0 miljoen inwoners) in 2020 in gebieden 'zwak' of lager. Dat zijn ruim 180 duizend huishoudens minder dan twee jaar eerder en ruim 400.000 minder dan in 2014 toen het aandeel nog uitkwam op 18%. In 2014 woonden namelijk nog 447 duizend huishoudens in onvoldoende gebieden en 888 duizend huishoudens in zwakke gebieden. Kortom, afgemeten aan de indicatoren in de Leefbaarometer is er sprake geweest van een substantiële verbetering van de leefbaarheid.

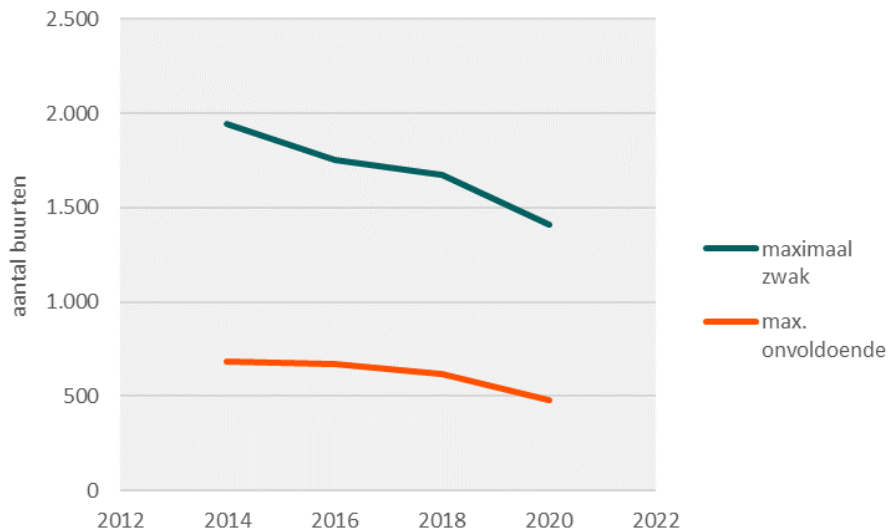
De verbetering van de leefbaarheid die uit de landelijke cijfers naar voren komt, is ook terug te zien in het aantal buurten dat deels of geheel 'onvoldoende' of 'zwak' scoort op de Leefbaarometer (Figuur 2.2). Het aantal buurten in 2020 waarin minimaal 100 huishoudens wonen in een deel dat een score 'onvoldoende' heeft,⁵ is namelijk afgenomen tot 481 van de ruim 13 duizend woonbuurten in Nederland, verdeeld over 90 van de 355 gemeenten. Dat zijn 22% minder buurten en 15% minder gemeenten dan in 2018.

worden afgeleid uit de Basisadministratie Adressen en Gebouwen (BAG). Op deze openbare bron rusten geen othullingsrestricties en daarmee kan dus een preciezer beeld worden geschetst. In deze rapportage gaan we daarom steeds uit van het aantal huishoudens/woningen. Waar relevant zal een indicatie worden gegeven van het aantal inwoners dat ermee samenhangt.

⁴ Deze 370 duizend huishoudens in 2018 corresponderen met ruwweg 750 duizend inwoners. Dat aantal ligt iets hoger, maar wel in dezelfde orde van grootte als het aantal van 700 duizend inwoners dat in 2018 op basis van LBM 2.0 werd gerapporteerd. De positieve ontwikkeling die met LBM 2.0 werd vastgesteld lijkt daarmee – op basis van de herijking die voor LBM 3.0 is uitgevoerd – iets te optimistisch te zijn geweest.

⁵ Dit is een arbitrair criterium en slechts bedoeld om een indruk te geven van de ontwikkeling van buurten. Hoofdstuk 3 gaat dieper in op de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat.

Figuur 2.2 Ontwikkeling aantal buurten met minimaal 100 woningen/huishoudens met scores 'onvoldoende' en 'zwak' op de Leefbaarometer



In 2018 ging het nog om 619 buurten in 106 gemeenten. De afname was tussen 2018 en 2020 sterker dan in de jaren daarvoor, zoals blijkt uit Figuur 2.2.⁶

Als de categorie 'zwak' ook bij de vergelijking wordt betrokken, is een nog sterkere afname te zien in Figuur 2.2. In 2020 woonden nog in 1.413 van de ruim 13 duizend woonbuurten minimaal 100 huishoudens in een gebied met een zwakke of onvoldoende leefbaarheid. Deze 1413 buurten waren in 203 gemeenten te vinden. Dat zijn 16% minder buurten en 11% minder gemeenten dan in 2018. In 2018 ging het nog om 1.677 buurten in 228 gemeenten. In 2014 ging het om bijna 2 duizend buurten in 245 gemeenten. Het aantal buurten waar de leefbaarheid (in delen van die buurten) onder druk staat, neemt daarmee sneller af dan het aantal gemeenten waarin deze buurten liggen. Dat komt omdat deze buurten vaak deel uitmaken van een groter gebied waar problemen zijn. In paragraaf 3.2 gaan we daar verder op in en komen we tot een nadere afbakening van gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Dat wil zeggen: langjarig en met een grote omvang, zowel in absolute zin als in verhouding tot de grootte van de gemeente.

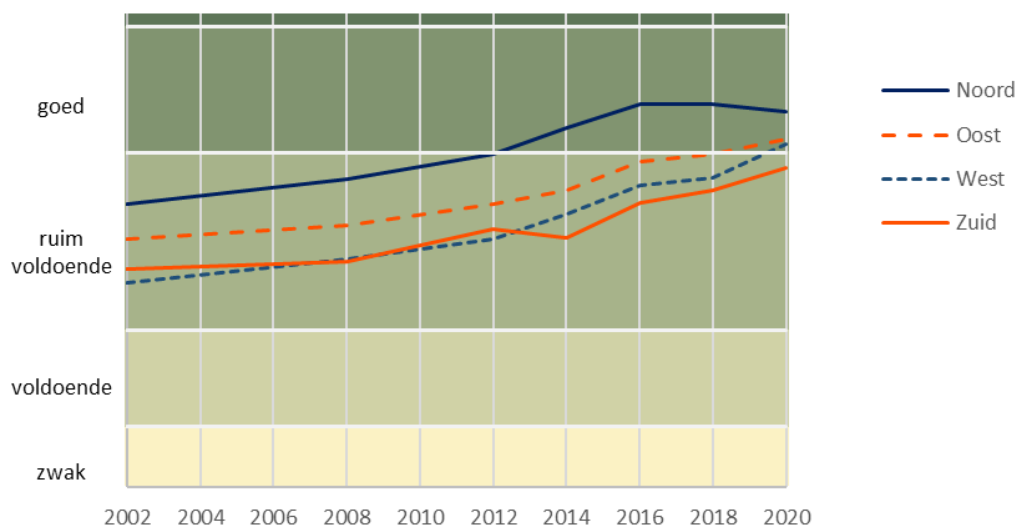
⁶ Met LBM 2.0 werd op basis van dit criterium geconstateerd dat er in 2018 nog 436 'onvoldoende' buurt en waren. Dit aantal kan echter niet goed worden vergeleken met de 619 die met LBM 3.0 in 2018 worden gevonden, omdat de CBS-buurtindeling geen constante indeling is. Het aantal buurten neemt toe doordat gemeenten er in toenemende mate in differentiëren. Een ontwikkeling kan vanzelfsprekend alleen in beeld worden gebracht bij een constante buurtindeling. De ontwikkeling van het aantal buurten in dit rapport is gebaseerd op de buurtindeling 2020. De ontwikkeling in het aantal buurten volgens het analyserapport 2018 is gebaseerd op de buurtindeling 2018.

2.2 Ontwikkeling per regio en naar stedelijkheid

Landsdelen

De recente verbetering van de leefbaarheid maakt deel uit van een langjarige trend. Deze is – uitgesplitst naar landsdeel – vanaf 2002 weergegeven in Figuur 2.3.⁷ Gemiddeld genomen geldt voor alle landsdelen dat de score op de Leefbaarometer in 2020 hoger was dan 18 jaar eerder. Het niveau van leefbaarheid ligt in landsdeel Noord (provincies Groningen, Friesland en Drenthe) gemiddeld genomen het hoogst. In Noord is er echter sinds 2016 een lichte daling van het niveau te zien in Figuur 2.3, waar dat in de andere landsdelen blijft toenemen. Vooral in landsdeel West (Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Zeeland) is er in de periode 2002-2020 en ook in de laatste twee jaar een gunstige ontwikkeling geweest. Landsdeel West scoorde in 2002 nog het laagst, inmiddels is het Oost (Gelderland, Overijssel en Flevoland) bijna voorbijgegaan. Landsdeel Zuid (Noord-Brabant en Limburg) blijft daarbij achter en had anno 2020 gemiddeld genomen de minst gunstige leefbaarheidsscore.

Figuur 2.3 Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 naar landsdeel



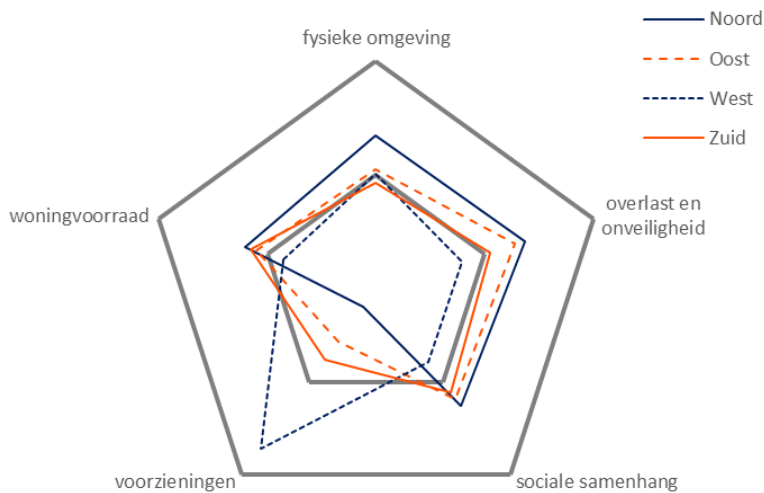
Figuur 2.4 geeft weer op welke dimensies de landsdelen relatief gunstig of ongunstig scoorden in 2020. De dimensiescores worden weergegeven als verschillen ten opzichte van het

⁷ Hiervoor wordt ook gebruikgemaakt van de metingen die eerder met LBM 2.0 zijn gedaan. Deze zijn zo getransformeerd dat ze aansluiten op LBM 3.0 om een trend vanaf 2002 te kunnen laten zien.

gemiddelde in Nederland. In dit zogenaamde 'spinnenwebfiguur' wordt dat Nederlands gemiddelde weergegeven met de middelste, wat dikkere grijze referentielijn.⁸

Noord-Nederland doet het goed op de meeste dimensies, hoewel er sinds 2014 wel een afname is geweest op de dimensies Fysieke omgeving en Sociale samenhang.⁹ Noord-Nederland scoort vergeleken met de andere landsdelen laag op de dimensie Voorzieningen. Op die dimensie doet West-Nederland het juist weer goed. Maar daar staat tegenover dat West-Nederland relatief laag scoort op alle andere dimensies, in het bijzonder op Overlast en onveiligheid en Sociale samenhang. Landsdeel Zuid komt op de gemiddeld laagste score uit doordat in dit landsdeel de score op Overlast en onveiligheid ongunstig is. Anders dan in landsdeel West wordt dit in Zuid niet gecompenseerd met een zeer hoog voorzieningenniveau. Landsdeel Oost komt op de meeste dimensies – behalve Voorzieningen – uit boven het gemiddelde in Nederland. Op de meeste dimensies en vooral op de dimensie Fysieke omgeving is de score echter net wat lager dan in Noord-Nederland, waardoor Oost-Nederland per saldo op de totaalscore wat lager uitkomt dan Noord-Nederland.

Figuur 2.4 Profiel van de landsdelen op de dimensies in 2020



⁸ Deze 'spinnenwebfiguren' geven de relatieve positie van gebieden weer op de onderscheiden dimensies. Daarbij geldt steeds: hoe hoger de score, hoe meer naar buiten de lijn van een gebied ligt, hoe gunstiger de score is op de betreffende dimensie. Elke dimensie heeft een eigen 'hoek' in het web. Als we bijvoorbeeld kijken in de hoek 'overlast en onveiligheid', zien we de rangorde (van buiten naar binnen): Noord, Oost, Zuid en West. Dat betekent dat in landsdeel Noord de score op overlast en onveiligheid het gunstigst is en in West het minst gunstig.

⁹ De ontwikkelingen op dimensies kunnen alleen worden vergeleken voor de jaren 2014, 2018 en 2020 omdat alleen voor die jaren metingen zijn gedaan met LBM 3.0.

Stedelijkheidsgraad

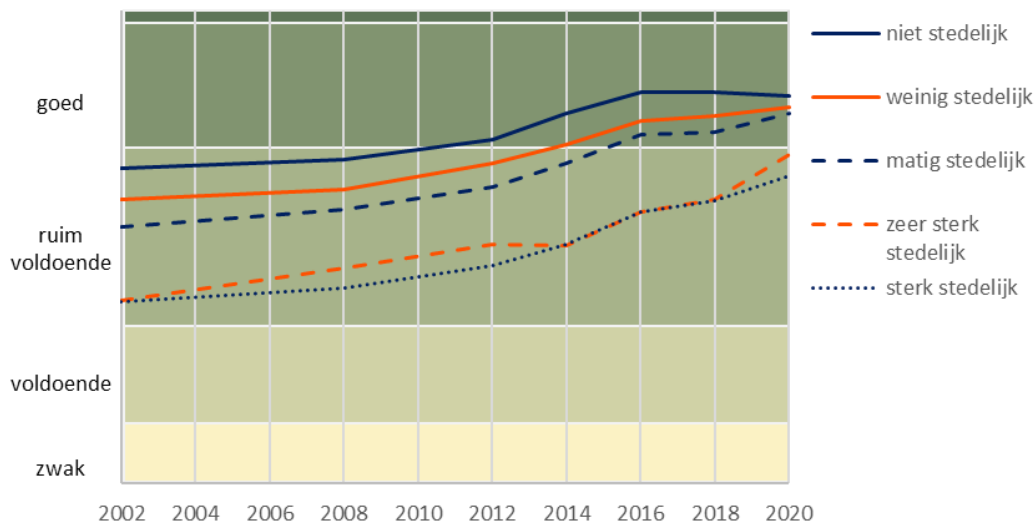
Er is een vrij duidelijke samenhang tussen stedelijkheidsgraad¹⁰ en de score en ontwikkeling op de Leefbaarometer. Hoe minder stedelijk, hoe gunstiger de kenmerken van de leefomgeving die mede bepalen hoe prettig mensen het vinden om ergens te wonen en hoeveel ze daarvoor over hebben. De verschillen nemen wel wat af in de tijd doordat de verbetering van de score op de Leefbaarometer in de meer stedelijke gebieden groter is geweest dan in de niet-stedelijke en weinig stedelijke gemeenten (Figuur 2.5).

Ook op de dimensies van de Leefbaarometer zijn er duidelijke verschillen naar stedelijkheid (Figuur 2.6). Op alle dimensies – behalve de dimensie Voorzieningen – geldt: hoe stedelijker, hoe ongunstiger de score. Op de dimensie Voorzieningen is de rangorde precies omgekeerd: hoe stedelijker, hoe gunstiger. Daarbij zijn de verschillen op die dimensie groot.¹¹ De dimensie die volgt op de dimensie Voorzieningen in hoe groot de verschillen tussen de gebieden zijn, is de dimensie Overlast en onveiligheid. De score op de dimensie Overlast en onveiligheid is ongunstig in de zeer sterk stedelijke gemeenten en wordt gunstiger naarmate de stedelijkheid afneemt. De niet-stedelijke, weinig stedelijke en matig stedelijke gemeenten hebben alle een score die beter is dan het gemiddelde in Nederland. De sterk stedelijke gemeenten komen op deze dimensie – en op de andere dimensies – steeds om en nabij het gemiddelde in Nederland uit.

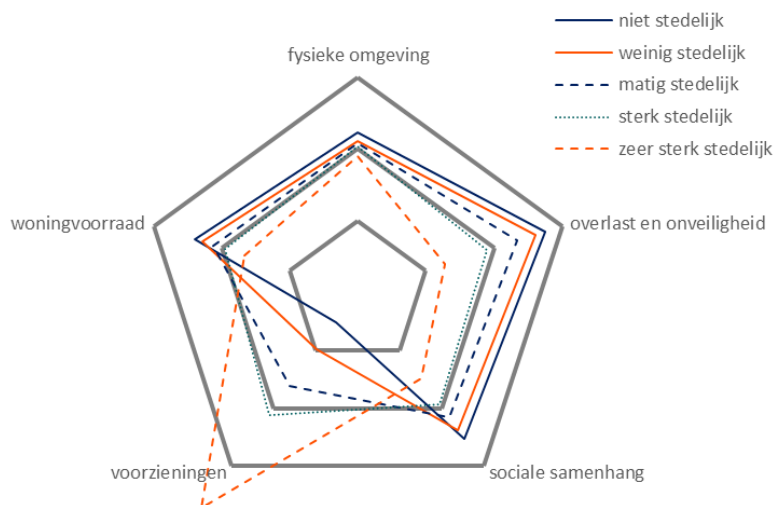
¹⁰ We hanteren de definitie van het CBS op basis van omgevingsadressendichtheid. Het CBS onderscheidt vijf categorieën van stedelijkheid op basis van de adressendichtheid per km²: zeer sterk (2500 of meer), sterk (1500–2500), matig (1000–1500), weinig (500–1000) en niet-stedelijk (minder dan 500 adressen per km²).

¹¹ De score van 'zeer sterk stedelijk gebied' op de dimensie voorzieningen komt hierbij buiten de grens van de grafiek. Die grens is arbitrair en zodanig ingesteld dat de verschillen op alle dimensies goed kunnen worden gezien. Hoe hoog de score op de dimensie voorzieningen voor zeer sterk stedelijke gemeenten precies is, is minder belangrijk. Wat we met de figuur willen laten zien is dat die daar beduidend hoger is dan in de minder stedelijke gemeenten.

Figuur 2.5 Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 naar stedelijkheidsgraad



Figuur 2.6 Profiel van gemeenten naar stedelijkheidsgraad over dimensies in 2020



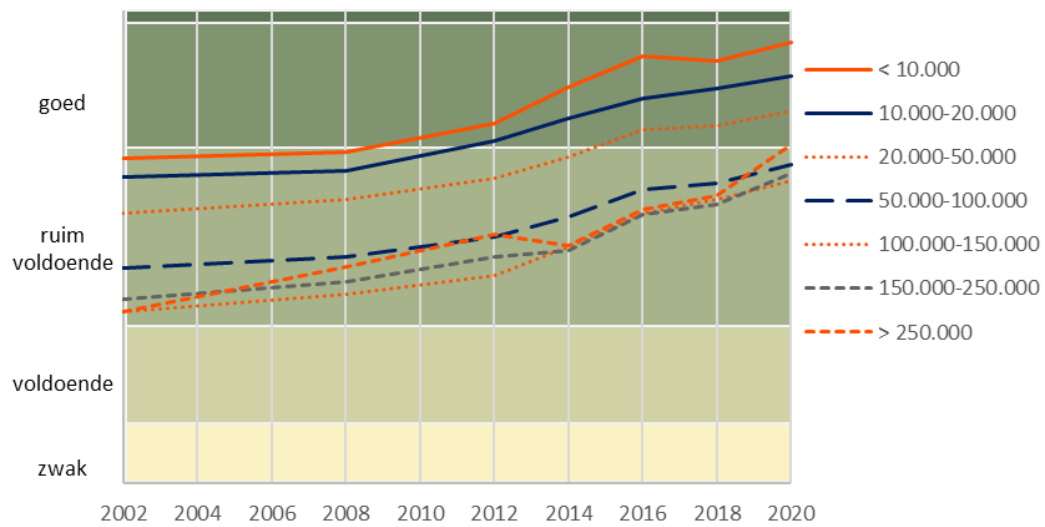
Gemeentegrootte

Naar gemeentegrootte zijn er duidelijke verschillen te zien op de Leefbaarometer (Figuur 2.7). Vooral de gemeenten met minder dan 50 duizend inwoners onderscheiden zich van de grotere gemeenten met gunstigere scores. Tussen de gemeenten met meer dan 50 duizend inwoners zijn de verschillen op de eindscore beperkt. De verschillen tussen gemeenten naar

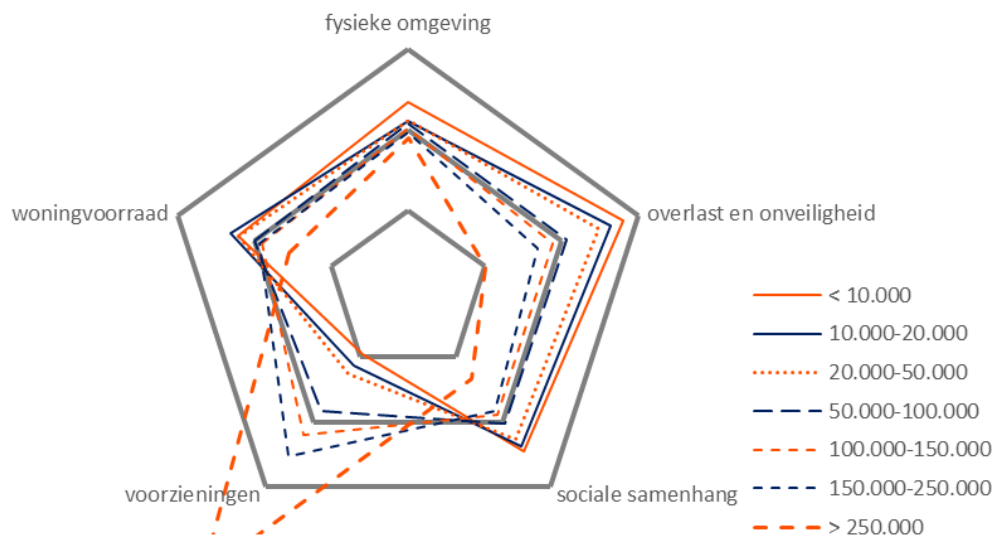
gemeentegrootte zijn vrij constant in de tijd. Ook in de kleinste gemeenten (o.a. de Waddeneilanden, Renswoude, Rozendaal) blijven de omgevingskenmerken die leefbaarheid mede bepalen zich gunstig ontwikkelen. De gemeenten met meer dan 250 duizend inwoners (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht) hebben tussen 2018 en 2020 de gunstigste ontwikkeling laten zien.

Waar de eindscores van gemeenten vanaf 50 duizend inwoners niet zoveel verschillen, is dat anders voor de onderliggende dimensies (Figuur 2.8). Vooral de gemeenten met meer dan 250 duizend inwoners onderscheiden zich nadrukkelijk van de gemeenten met tussen de 50 duizend en 250 duizend inwoners door een bijzonder hoog voorzieningenniveau. De grootste gemeenten verschillen ook van de rest door gemiddeld minder goede scores op Overlast en onveiligheid. Maar ook de scores op Woningvoorraad en Sociale samenhang zijn lager in de gemeenten met meer dan 250 duizend inwoners dan in de kleinere gemeenten. De hoge score op Voorzieningen zorgt ervoor dat de gemeenten met de meeste inwoners qua eindscore in de buurt komen van de kleinere gemeenten. De kleinste gemeenten scoren beter dan de grotere gemeenten op de dimensies Fysieke omgeving, Overlast en onveiligheid en Sociale samenhang. De gemeenten met tussen de 10 duizend en 20 duizend inwoners hebben de hoogste score op de dimensie Woningvoorraad. In grote lijnen is er een vrij directe relatie tussen gemeentegrootte en de scores op de dimensies. Voor Voorzieningen geldt: hoe groter de gemeente, hoe hoger de score. Op de andere dimensies geldt het omgekeerde: hoe kleiner de gemeente, hoe hoger de score op de dimensies Fysieke omgeving, Overlast en onveiligheid, Sociale samenhang en Woningvoorraad. Gemeenten met tussen de 50 duizend en 100 duizend inwoners komen gemiddeld genomen op alle dimensies rond het gemiddelde in Nederland uit, zoals blijkt uit Figuur 2.8. De lijnen liggen namelijk om en nabij de middelste referentielijn van de grafiek die het gemiddelde in Nederland weergeeft.

Figuur 2.7 Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 naar gemeentegrootte



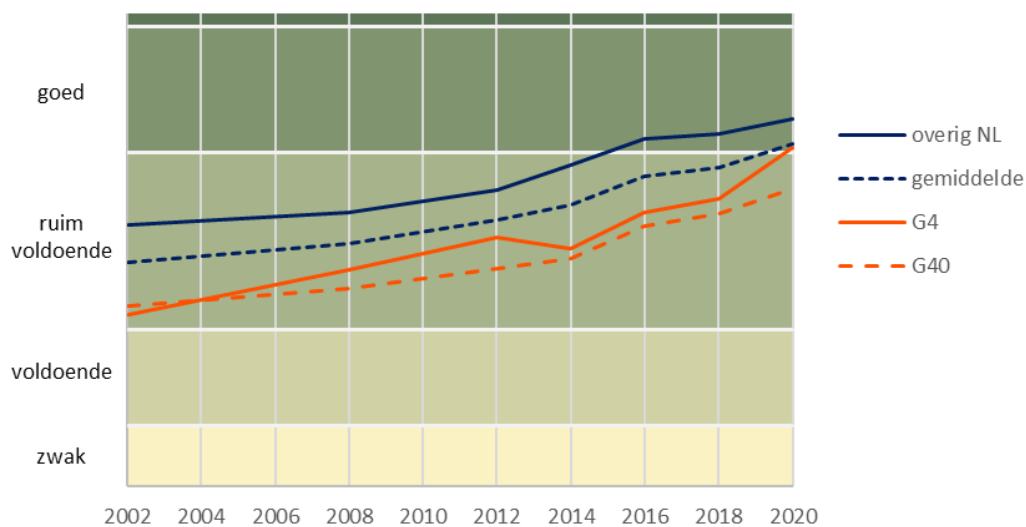
Figuur 2.8 Profiel van gemeenten naar gemeentegrootte over dimensies in 2020



2.3 Ontwikkelingen in de G4, G40 en overig Nederland

In deze paragraaf gaan we nader in op de G4 en G40. De G4 zijn de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht en de G40 zijn 40 grote en middelgrote steden in Nederland die in het G40-stedennetwerk zijn verenigd. De ontwikkeling van de G4 en G40 is weergegeven in Figuur 2.9. Daaruit blijkt dat in het bijzonder in de G4 de ontwikkeling in de laatste twee jaar gunstig is geweest. Daarmee komen de G4 gemiddeld genomen uit op een score 'goed' op de Leefbaarometer. De G40 blijven hier gemiddeld genomen wat bij achter.¹²

Figuur 2.9 Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 in Nederland, onderscheiden naar G4, G40 en overig Nederland



Leefbaarheidsklassen in 2020

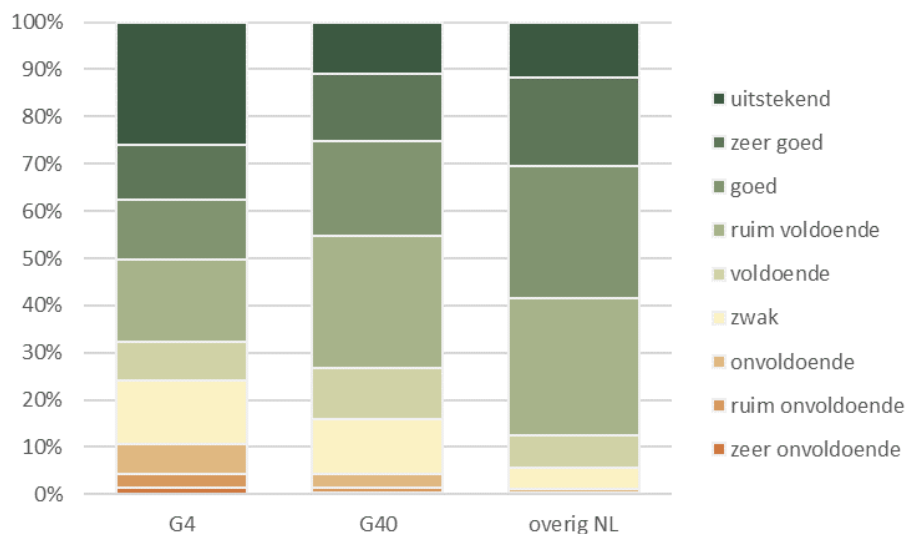
Een gemiddelde score zegt echter lang niet alles. Om een beter beeld te krijgen van de leefbaarheid is het belangrijk om te kijken naar de verdeling van scores. In Figuur 2.10 is de verdeling over de klassen in de Leefbaarometer – gemeten naar het aantal huishoudens dat in een dergelijk gebied woont – weergegeven voor de G4, de G40 en overig Nederland. Dan valt op dat onder de gemiddeld gunstige score van de G4 een grote diversiteit schuilt. In het bijzonder het aandeel huishoudens dat in een gebied woont dat op een onvoldoende uitkomt, is in de G4 een stuk groter (11%) dan in de G40 (4%). Het aandeel huishoudens dat woont in een gebied dat 'zwak' scoort, is redelijk vergelijkbaar, hoewel ook dat iets groter is in de G4 (13%) dan in de G40 (12%). In zowel de G4 als de G40 is het aandeel huishoudens dat

¹² Met LBM 2.0 is dezelfde vergelijking gemaakt. Daaruit kwamen de G40 er gemiddeld gunstiger uit dan de G4. Met LBM 3.0 is dit omgedraaid. Dat verschil wordt veroorzaakt door het grotere gewicht dat in LBM 3.0 wordt toegekend aan voorzieningen. De G4 scoren hierop een stuk gunstiger dan de G40. Op de andere dimensies scoren de G4 gemiddeld genomen wel minder gunstig dan de G40.

in een gebied woont dat 'zwak' scoort in de Leefbaarometer ruim twee keer zo groot als in overig Nederland, waar het slechts gaat om 5% van de huishoudens.

Tegenover de gebieden die op 'zwak' of 'onvoldoende' uitkomen in de G4 staan veel gebieden in deze gemeenten die 'zeer goed' of zelfs 'uitstekend' scoren (37%). Deze gebieden zijn veelal te vinden in of nabij het centrum van de steden, waar het voorzieningenniveau hoog is. Het aandeel gebieden in de G40 met dergelijke scores 'zeer goed' of 'uitstekend' is een stuk kleiner (25%). Onder de gemiddeld gunstige score in de G4 gaan, met andere woorden, grote contrasten schuil. Aan de ene kant zijn er veel gebieden met een zeer gunstige score (37% 'zeer goed' of 'uitstekend'), maar aan de andere kant zijn er ook vrij veel gebieden met lage scores (24% zwak of lager). In de G40 zijn die extremen – gemiddeld genomen – minder groot (25% 'zeer goed' of 'uitstekend' versus 16% 'zwak' of lager). In de G40 is het aandeel huishoudens dat in een gebied woont met score rond het Nederlands gemiddelde ('ruim voldoende' of 'goed') juist groot: 50%. In de G4 is dat niet meer dan 30%.

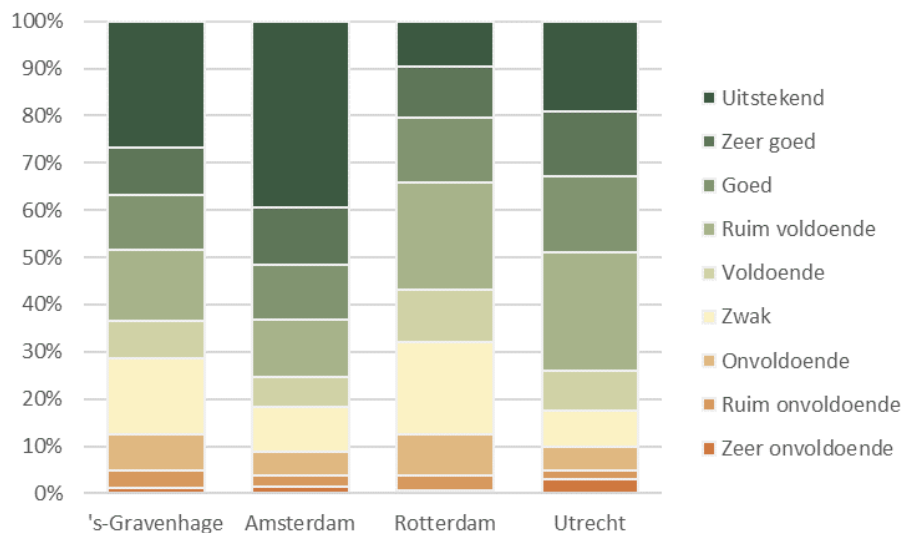
Figuur 2.10 Verdeling huishoudens naar Leefbaarometerklasse in de G4, G40 en overig Nederland in 2020



Verschillen binnen de G4

In deze paragraaf staan we nader stil bij de onderlinge verschillen in leefbaarheid tussen de vier grote steden in Nederland. In Figuur 2.11 is dezelfde verdeling als in Figuur 2.10 weergegeven voor de G4 afzonderlijk. Het beeld dat eerder voor de G4 als geheel is geschetst blijkt dan in het bijzonder op te gaan voor Amsterdam, waar meer dan de helft van de huishoudens in een gebied woont met een score 'zeer goed' of 'uitstekend', maar toch ook nog een op de vijf in een gebied dat 'zwak' of 'onvoldoende' is.

Figuur 2.11 Verdeling huishoudens naar Leefbaarometerklasse in de G4 in 2020

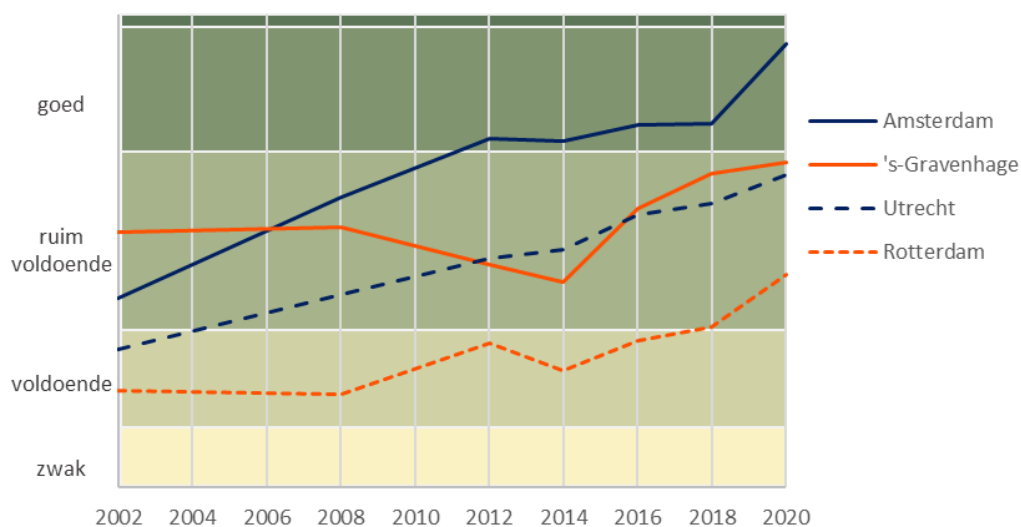


Den Haag kent veel gebieden met een uitstekende leefbaarheid, maar ook veel met een onvoldoende leefbaarheid. De aandelen 'zwak' en 'onvoldoende' zijn in Rotterdam en Den Haag groter dan in Amsterdam en Utrecht. Met een op de drie huishoudens in Rotterdam in een gebied dat 'zwak' of 'onvoldoende' scoort, is het beeld voor die stad het minst gunstig. Dat wordt nog eens versterkt doordat het aandeel gebieden met een score 'zeer goed' of 'uitstekend' er een stuk kleiner is dan in de andere grote steden (20% in Rotterdam vergeleken met ruim 50% in Amsterdam, 37% in Den Haag en 33% in Utrecht). Utrecht valt op omdat het aandeel huishoudens in gebieden met echt lage scores ('zeer onvoldoende') er het grootst is van de G4.

Ook in hun ontwikkeling verschillen de G4 (Figuur 2.12). Voor elk van de vier grote steden geldt per saldo een gunstige ontwikkeling tussen 2002 en 2020. Voor Amsterdam was die het sterkst en voor Den Haag het zwakst. Amsterdam en Rotterdam ontwikkelden zich tussen 2018

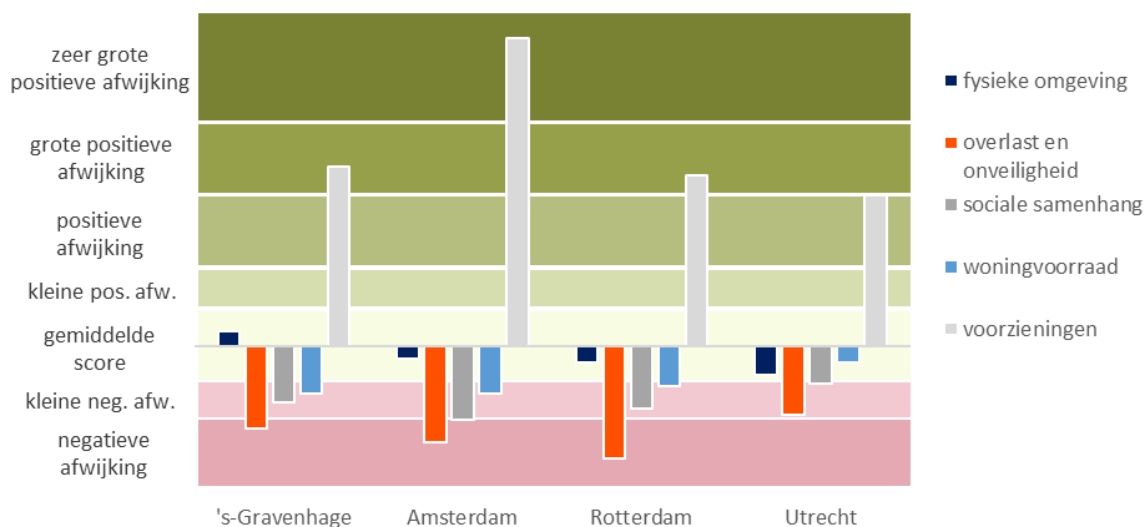
en 2020 relatief gunstig en Den Haag juist wat minder. Met de gunstige ontwikkeling in Rotterdam de laatste twee jaar is ook deze gemeente nu gemiddeld in de klasse 'ruim voldoende' terechtgekomen. De gemiddelde score op de Leefbaarometer in Utrecht en Den Haag ligt in de buurt van het gemiddelde in Nederland (dat net boven de grens tussen 'ruim voldoende' en 'goed' ligt). De gemiddelde score in Rotterdam ligt eronder en die van Amsterdam ligt duidelijk boven het gemiddelde in het land. Paragraaf 3.2 en bijlage 3 geven een beeld van de buurten in deze steden waar de leefbaarheid nog wel structureel onder druk staat.

Figuur 2.12 Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 in de G4



Voor de G4-gemeenten ziet het dimensieprofiel eruit zoals in Figuur 2.13. Hierbij zijn de scores weergegeven als de mate waarin ze bijdragen aan een positieve of negatieve afwijking van de totaalscore ten opzichte van het gemiddelde in Nederland. Uit de figuur blijkt hoe de G4 tot hun positieve score komen. Deze wordt in hoge mate beïnvloed door het voorzieningen-niveau. Dit is in alle vier grote steden veel gunstiger dan gemiddeld in Nederland (grote positieve afwijking) en in Amsterdam is er zelfs sprake van een zeer grote positieve afwijking. Zonder die dimensie is het profiel van de G4 op vrijwel alle dimensies minder gunstig dan het gemiddelde in Nederland en het minst gunstig op de dimensie Overlast en onveiligheid. In Rotterdam is die negatieve afwijking het grootst. Ook de score op de dimensie Sociale samenhang is in de G4 minder gunstig dan gemiddeld in Nederland. Hierop scoort Amsterdam gemiddeld het minst gunstig. Utrecht heeft het minst extreme profiel en komt mede daar-door per saldo uit op een leefbaarheidsscore die op het gemiddelde in Nederland ligt.

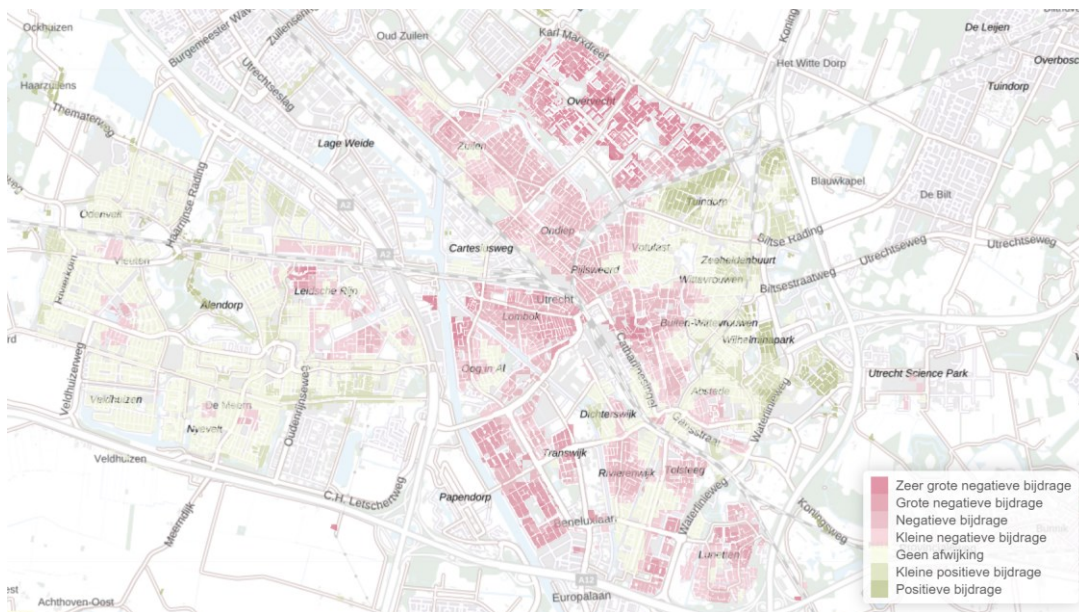
Figuur 2.13 Dimensiescores G4-gemeenten 2020¹³



De dimensiescores in Figuur 2.13 geven een gemiddelde beeld van het profiel in de G4. Binnen de gemeenten zijn de verschillen groot, zoals blijkt uit de dimensie Overlast en onveiligheid in Utrecht in figuur 2.14. Oost-Utrecht en grote delen van Leidsche Rijn in het westen kennen minder overlast en onveiligheid dan gemiddeld. Hier levert deze dimensie een positieve bijdrage aan de leefbaarheid (groen weergegeven). In de rest van de stad Utrecht is er een overwegend negatieve bijdrage van de dimensie Overlast en onveiligheid (gradaties van licht roze tot donker roze). De grootste negatieve uitschieters vinden we in het centrum en de wijk Overvecht.

¹³ De kleuren die in deze figuur als achtergrond van de klassen worden gebruikt corresponderen met het kleurenpalet dat voor de weergave van de dimensiekaarten wordt gebruikt op www.leefbaarometer.nl.

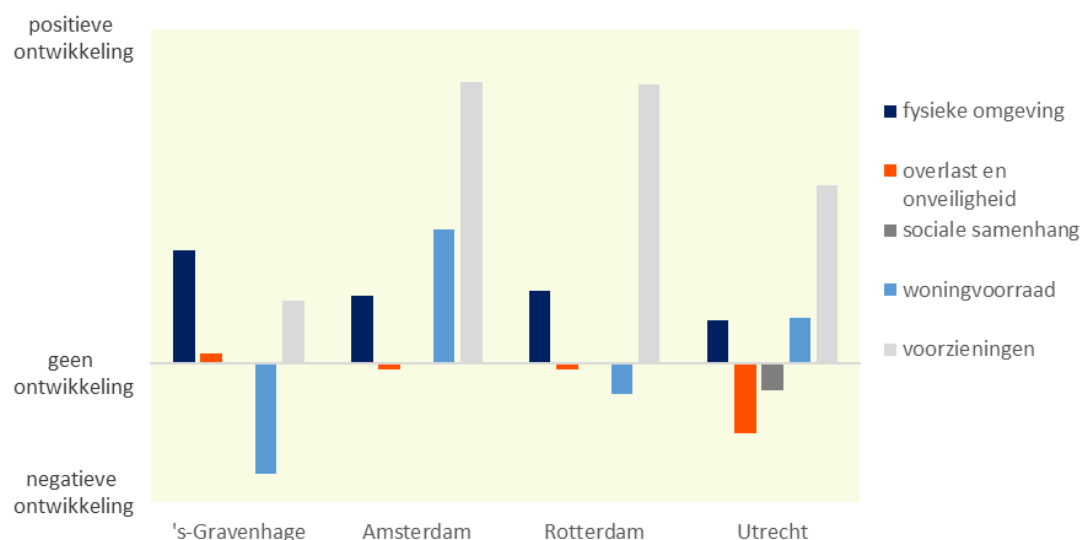
Figuur 2.14 Dimensie Overlast en onveiligheid in Utrecht in 2020



Ook de ontwikkeling kan worden weergegeven in dimensiescores. Op het niveau van de gemeente als geheel zijn die ontwikkelingen niet groot genoeg om te vallen in klassen die verbeteringen of verslechtingen aangeven, maar er ontstaat wel een beeld als de ontwikkeling tussen 2018 en 2020 wordt weergegeven (Figuur 2.15). De positieve ontwikkeling wordt in alle vier de gemeenten bereikt op de dimensies Fysieke omgeving en Voorzieningen. Dit gaat bij de dimensie Fysieke omgeving in het bijzonder om fijnstof; deze heeft in alle vier steden de grootste positieve ontwikkeling doorgemaakt. En bij Voorzieningen gaat het om de voorzieningenindex/dichtheid, deze staat bij alle G4-gemeenten op 1, gevolgd door afstand tot de horeca; bij drie van de vier gemeenten op nummer 2 (en bij Utrecht op nummer 3).

Voorals in Amsterdam en Rotterdam is de verbetering op de dimensie Voorzieningen voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor de positieve ontwikkeling van de leefbaarheidsscore. In Den Haag – en in mindere mate in Rotterdam – is er een ongunstige ontwikkeling te zien op de dimensie Woningvoorraad. Hierbij gaat het om zaken als woningleegstand, overbewoning en risico's op het gebied van het onderhoud van woningen. In Den Haag is dat de belangrijkste reden voor een ontwikkeling die achterblijft bij de gemiddelde ontwikkeling in Nederland. In geen van de vier grote steden worden echt positieve ontwikkelingen gesignaleerd op de dimensies Overlast en onveiligheid en Sociale samenhang. In Utrecht was er tussen 2018 en 2020 zelfs sprake van een vrij duidelijke verslechtering van de score op beide dimensies.

Figuur 2.15 Ontwikkeling per dimensie (2018-2020) in de G4-gemeenten

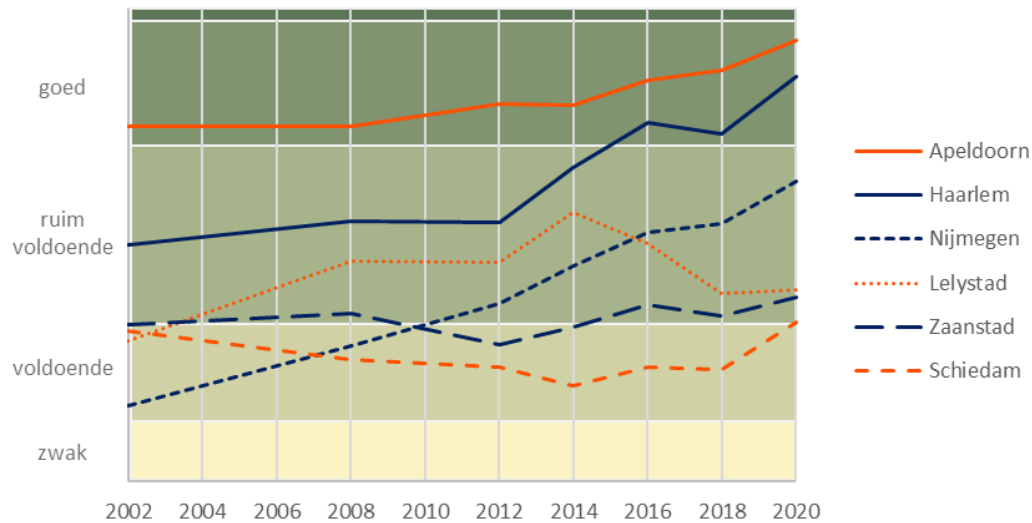


Verschillen binnen de G40

Ook in de G40 zijn de verschillen groot. Dat geldt voor het niveau, de ontwikkeling én de dimensiescores. We illustreren deze verschillen in deze paragraaf voor een zestal gemeenten (Apeldoorn, Haarlem, Nijmegen, Lelystad, Zaanstad, Schiedam). Deze gemeenten zijn gekozen omdat ze uiteenlopende ontwikkelingen laten zien en daarmee de uiteenlopende trends illustreren die er binnen de G40 kunnen worden onderscheiden. In Figuur 2.16 geven we de ontwikkelingen voor de voorbeeldgemeenten weer tussen 2002 en 2020. In bijlage 2 A t/m D zijn de trends voor de afzonderlijke gemeenten in de G40 weergegeven.

Apeldoorn behoort tot de gemeenten in de G40 met de hoogste score op de Leefbaarometer. Daarbij heeft Apeldoorn ook een positieve ontwikkeling doorgemaakt – in het bijzonder tussen 2014 en 2020. Ook Haarlem heeft anno 2020 gemiddeld genomen een goede leefbaarheid volgens de Leefbaarometer. In Haarlem is er sinds 2012 een positieve ontwikkeling te zien. Nijmegen komt in 2020 gemiddeld nog wat lager uit dan Haarlem, maar laat sinds 2002 een sterk positieve ontwikkeling zien. In 2002 had Nijmegen nog een opvallend lage score, maar sindsdien is deze gemeente Lelystad, Zaanstad en Schiedam gepasseerd tot een niveau dat bovenin de klasse ‘ruim voldoende’ ligt.

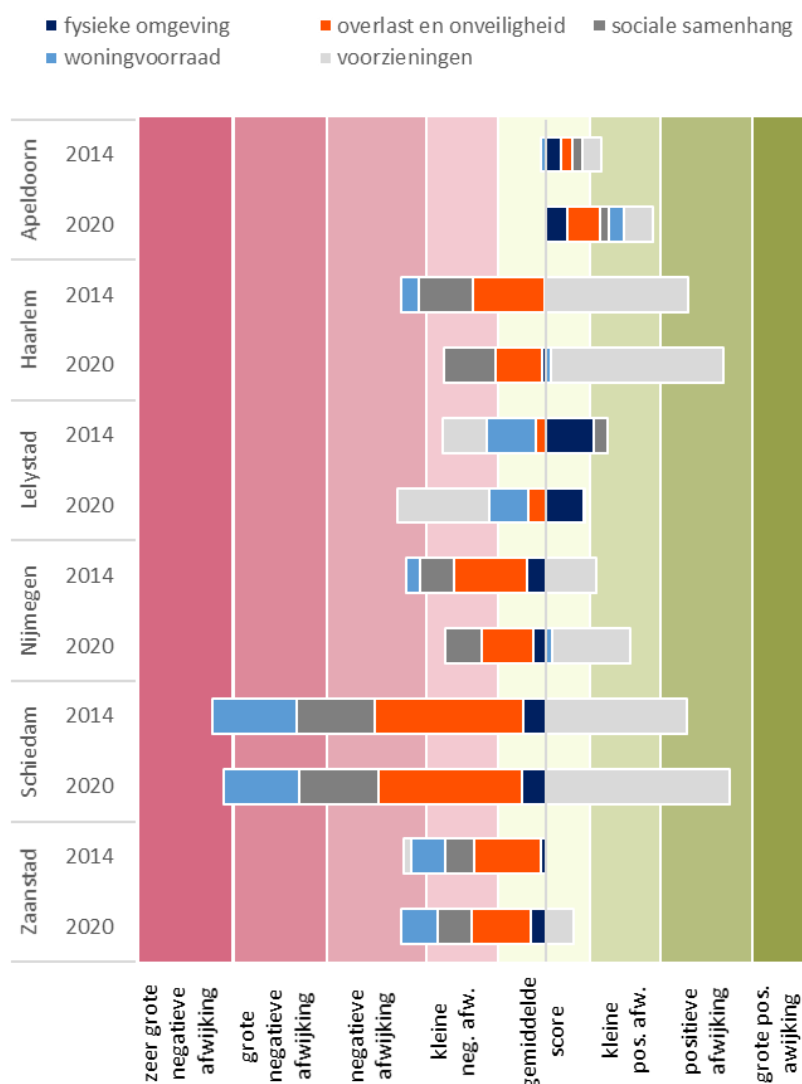
Figuur 2.16 Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 in een selectie van G40-gemeenten



Er zijn binnen de G40 ook gemeenten met minder positieve ontwikkelingen. Lelystad laat bijvoorbeeld vanaf 2014 een negatieve trend zien, in het bijzonder tussen 2014 en 2018. In Zaanstad blijft het niveau min of meer hetzelfde. Dat betekent echter ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van Nederland wel dat de gemeente wat achterblijft. In Schiedam is er tussen 2018 en 2020 een positieve ontwikkeling te zien, maar blijft het niveau toch nog laag. Het ontstijgt voor de gemeente als geheel net het niveau 'voldoende'. Dat is een niveau dat lager ligt dan in de gemeente Rotterdam als geheel.

Figuur 2.14 laat zien op welke dimensies de voorbeeldgemeenten uit de G40 goed en minder goed scoren en hoe dit zich ontwikkelde tussen 2014 en 2020. In de figuur zijn per gemeente enerzijds (ter linkerzijde) de dimensiescores met een negatieve bijdrage aan de Leefbaarometerscore gestapeld en anderzijds (ter rechterzijde) de dimensiescores met een positieve bijdrage aan de Leefbaarometerscore. De gestapelde dimensies geven de gezamenlijke negatieve dan wel positieve bijdrage van de betreffende dimensies. De totaalscore op de Leefbaarometer is de som van de positieve en de negatieve bijdragen (totaalscore = dimensies met positieve bijdrage – dimensies met negatieve bijdrage).

Figuur 2.147 Dimensiescores van een selectie van G40-gemeenten in 2014 en 2020



Er blijkt een grote variatie in de dimensiescores tussen de gemeenten. Zo zijn de Voorzieningen voor de meeste van de voorbeeldgemeenten een 'plus' ten opzichte van het gemiddelde in Nederland. Voor Lelystad is dit echter de belangrijkste negatieve dimensie en een die zich bovendien ongunstig ontwikkelde tussen 2014 en 2020. Positief in Lelystad is de Fysieke omgeving, hoewel ook die wat minder positief werd tussen 2014 en 2020. Ook in Apeldoorn is de Fysieke omgeving positief. Daar verbeterde deze echter juist, net als de score op de andere dimensies. Apeldoorn heeft daardoor op alle dimensies een positieve score. Dat is bijzonder. Binnen de G40 is dat alleen in Hengelo ook het geval (zie bijlage 2 E waarin de

dimensiescores voor alle G40-gemeenten zijn weergegeven). In Haarlem was er een positieve ontwikkeling op alle dimensies tussen 2014 en 2020. De negatieve bijdragen van Overlast en onveiligheid, Sociale samenhang en Woningvoorraad namen hier af (voor Woningvoorraad is de negatieve bijdrage in 2020 zelfs verdwenen). De dimensie Voorzieningen leverde een grotere positieve bijdrage aan de totaalscore.

Net zoals gemeenten met alleen positieve dimensiescores niet veel voorkomen, is dat ook zo voor gemeenten met alleen negatieve dimensiescores. In de meeste gevallen is er een compensatie van de dimensie Voorzieningen. In veel gemeenten buiten de G40 hebben alle dimensies een positieve bijdrage aan de leefbaarheidsscore, maar is de bijdrage van de dimensie Voorzieningen negatief. In de G40 is het eerder omgekeerd. Schiedam is daar een goed voorbeeld van. De gemeente heeft een negatieve score op alle overige dimensies en op Overlast en onveiligheid in het bijzonder. Daartegenover staat echter een positieve score voor wat betreft de voorzieningen. De verbetering op de dimensie Voorzieningen is voor Schiedam ook de belangrijkste reden van de positieve ontwikkeling tussen 2014 en 2020, samen met een iets minder negatieve bijdrage van de dimensie Woningvoorraad. In Zaanstad is het voorzieningenniveau omgeslagen van een licht negatieve bijdrage naar een licht positieve bijdrage aan de score van de gemeente. Dit is – samen met een lichte verbetering op de dimensie Overlast en onveiligheid – hier de belangrijkste reden van de iets verbeterde score van de gemeente op de Leefbaarometer.

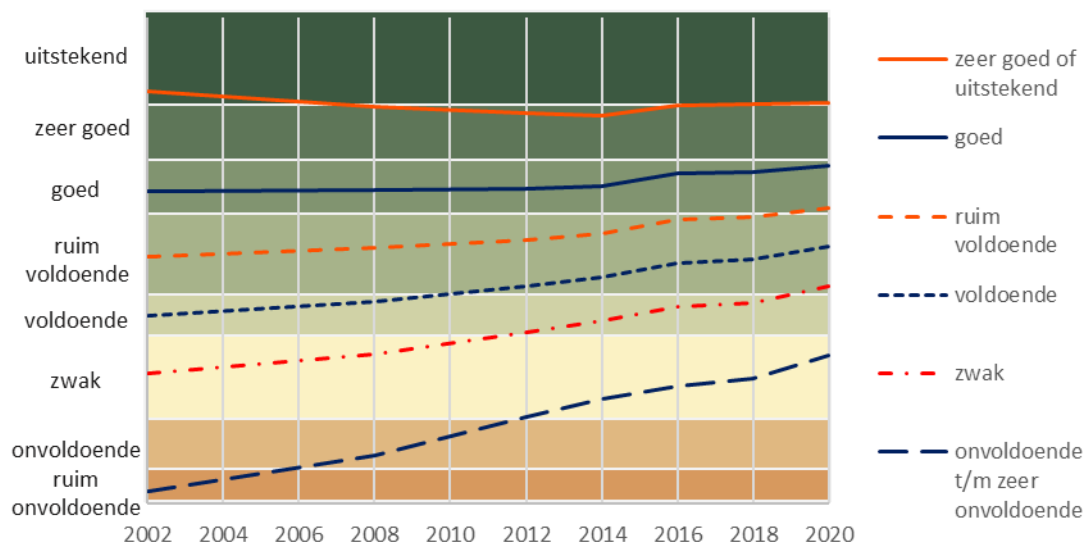
3 Gebieden onder druk

Dit hoofdstuk zoomt in op de gebieden in Nederland waar het minder goed gesteld is met de leefbaarheid. In paragraaf 3.1 nemen we een langetermijnperspectief en bezien we de ontwikkeling van alle woongebieden naar leefbaarheidsklasse tussen 2002 en 2020. We constateren dat er een harde kern is van gebieden die qua leefbaarheid stilstaat en niet meekomt in de algemene positieve ontwikkeling in de leefbaarheid. Vervolgens, in paragraaf 3.2, onderzoeken we welke gebieden in Nederland qua leefbaarheid structureel onder druk staan qua omvang, ernst en duur van de leefbaarheidsproblematiek. Dit leidt tot een definitie van de gebieden 'structureel onder druk'. In paragraaf 3.3 vergelijken we de ontwikkeling van de gebieden die structureel onder druk staan met de gebieden die een verbetering hebben laten zien ('zwak' of lager in 2014 en 'voldoende' of hoger in 2020).

3.1 Convergentie en achterblijvende gebieden

Als woongebieden in Nederland door de tijd worden gevolgd, blijkt dat de verschillen in leefbaarheid gemiddeld genomen kleiner worden (Figuur 3.1). Gebieden (PC6; volledige postcode) die in 2002 nog op een '(zeer) onvoldoende' uitkwamen, zijn in de afgelopen 18 jaar gemiddeld genomen verbeterd tot een score 'zwak'. In deze gebieden is de sterkste positieve ontwikkeling te zien.

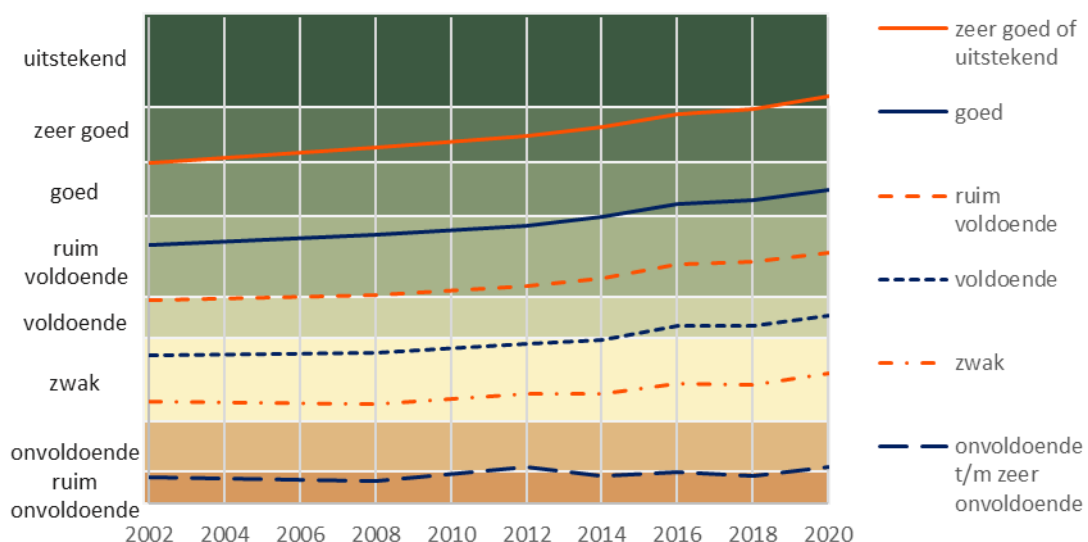
Figuur 3.1 Ontwikkeling gemiddelde score Leefbaarometer 2002–2020 (vanuit de positie in 2002)



Maar ook de gebieden die in 2002 nog 'zwak' scoorden, zijn in 2020 gemiddeld uitgekomen op een score die net 'ruim voldoende' is, wat ook een aanzienlijke verbetering is. Naarmate de uitgangspositie in 2002 gunstiger was, is de ontwikkeling wat vlakker geweest. Het is niet zo dat het in de gebieden met een gunstige score neerwaarts is gegaan, maar de ontwikkeling was wel minder positief. Alleen in de klasse 'uitstekend' is er tot 2014 een lichte daling te zien geweest. Daarna is dat ook weer hersteld. De meeste gebieden die in 2002 'uitstekend' scoorden, doen dat in 2020 dan ook nog steeds. Hierbij is het waarschijnlijk dat er een plafond-effect optreedt; in gebieden die al uitstekend scoren, is het lastig om de score nog verder te verbeteren.

Dat de verschillen tussen gebieden in 2002 groter waren dan in 2020 noemen we convergentie. Toch is met deze convergentie niet het hele verhaal verteld. Er zijn immers in 2020 nog steeds gebieden die op een onvoldoende uitkomen. Niet alle gebieden waar de leefbaarheid in 2002 onvoldoende was, zijn verbeterd tot de categorie 'zwak'. In een deel van de gebieden met een score 'onvoldoende' is de problematiek hardnekkig en is er sprake van een constant onvoldoende niveau van leefbaarheid. Figuur 3.2 illustreert dit door terug te kijken vanuit de score in 2020. De gebieden die in 2020 'onvoldoende' of lager scoren, hebben dat gemiddeld genomen gedurende de gehele periode gedaan. Ze zijn er gemiddeld genomen niet of nauwelijks op vooruitgegaan terwijl de gebieden die in 2020 hoger scoren gemiddeld genomen wel een verbetering hebben laten zien.

Figuur 3.2 Terugblik: Ontwikkeling gemiddelde score Leefbaarometer 2002-2020 (vanuit de positie in 2020)



Het blijft overigens belangrijk om te bedenken dat het in deze figuren om gemiddelden gaat. Er zijn altijd individuele gebieden waar de algemene tendensen van convergentie en stilstand niet voor opgaan.

Bij de gebieden die in 2020 op 'uitstekend' uitkwamen lag de gemiddelde score in 2002 nog op de grens tussen 'goed' en 'zeer goed'. Er is dus een grote groep gebieden die door verbetering tussen 2002 en 2020 in de klasse 'uitstekend' terecht is gekomen. Dat er sprake is van een verbetering geldt ook voor de gebieden in de andere klassen, maar niet of veel minder voor de gebieden die in 2020 nog steeds 'zwak' of 'onvoldoende' scoorden. Vanuit het perspectief van die gebieden is er dus eerder sprake van een toename van de verschillen dan van een afname. Zij ontwikkelden zich immers niet gunstig, waar de rest van het land – inclusief veel andere gebieden die in 2002 nog 'onvoldoende' scoorden – dat overwegend wel deed.

Op basis van de geschetste ontwikkelingen kan worden gesteld dat het goede nieuws is dat er in veel van de gebieden die in 2002 nog '(zeer) onvoldoende' scoorden een flinke verbetering van de leefbaarheid heeft plaatsgevonden (Figuur 3.1). Dat kwam ook al naar voren in het afnemende aantal 'onvoldoende' buurten, zie paragraaf 2.1. Het minder goede nieuws is dat dit voor een harde kern van gebieden met een zwakke of onvoldoende leefbaarheid niet opgaat (Figuur 3.2). Deze gebieden blijven achter bij de gemiddeld positieve ontwikkeling in het land. Op die gebieden gaan we hierna verder in.

3.2 Structureel onder druk

De ervaring leert dat lokaal leefbaarheidsbeleid zich in de regel richt op gebieden die binnen een gemeente het minst goed scoren. De omvang van de problematiek doet er daarbij niet zoveel toe, noch of de score 'zwak' is of '(zeer) onvoldoende'. In gemeenten waar alle scores 'groen' zijn, wordt het gebied met een score 'voldoende' toch als het gebied gezien dat aandacht vraagt. Daarmee is zo'n gebied dan nog geen wijk of buurt die structureel onder druk staat vanuit landelijk perspectief. Voor het landelijke perspectief – waar bijvoorbeeld wordt gezocht naar gebieden waar een stedelijke vernieuwingsopgave zich op kan richten – maakt het wel uit hoe groot de gebieden met problemen zijn (aantal woningen/huishoudens), hoe zwaar en langdurig die problemen zijn en of die gebieden een groot of klein deel van bijvoorbeeld een gemeente uitmaken (ernst, duur, absolute en relatieve omvang). In deze paragraaf gaan we daarom op zoek naar PC6-gebieden die vanuit landelijk perspectief structureel onder druk staan. Om met een open vizier deze gebieden te selecteren beginnen we op een laag schaalniveau met een selectie van buurten en wijken waar langdurig de leefbaarheid onder druk staat (ernst en duur). In een tweede stap beperken we deze lijst tot

gebieden van enige omvang in gemeenten/agglomeraties waar de leefbaarheid onder druk staat (omvang).

1) Selectie van buurten/wijken met grotere en langdurige leefbaarheidsproblematiek

In de eerste stap selecteren we buurten/wijken (volgens de CBS-indeling) met langdurige leefbaarheidsproblematiek van enige ernst/grootte, ongeacht in welke gemeente/agglomeratie deze liggen. We beperken ons tot alle wijken/buurten met minimaal 100 woningen/huishoudens per buurt of 250 per wijk om industriegebieden e.d. uit te sluiten. We selecteren de buurten/wijken waarvan minimaal 25% van de woningen op een plek (PC6-gebied) staat die qua leefbaarheid 'zwak' of lager scoorde in 2014, 2018 én 2020, en waarvan er in 2020 minimaal één woning in een gebied met een 'onvoldoende' leefbaarheid ligt. Daarnaast beperken we ons tot de buurten/wijken die in het meest recente jaar met ernstige/grotere problematiek kampen door de aanvullende eis te stellen dat in 2020 minimaal 15% van de woningen in een buurt/wijk in een 'onvoldoende' of lager gebied ligt óf minimaal 50% in een 'zwak' of lager gebied. Deze eerste stap resulteert in een selectie van 486 buurten in 242 wijken in 88 gemeenten.

2) Omvangrijke leefbaarheidsproblematiek in een gemeente/agglomeratie

In de tweede stap passen we het criterium toe dat er sprake moet zijn van een (wat betreft woningen/huishoudens) omvangrijke leefbaarheidsproblematiek in een gemeente/agglomeratie (in absolute of relatieve zin). Daarvoor beperken we de selectie buurten/wijken van stap 1 tot de gemeenten waar minimaal 5.000 woningen in een gebied liggen dat in 2020 als 'zwak' of lager wordt gekwalificeerd. Hier tellen we alle gebieden van een gemeente mee. Dit resulteert in een selectie van buurten/wijken in 41 veelal grotere gemeenten.

Door deze afkapgrens missen we wellicht buurten/wijken in kleinere (rand)gemeenten met grote leefbaarheidsproblematiek die landelijk ook relevant kunnen zijn. Dit betreft ruimtelijk geclusterde buurten/wijken die net in naastgelegen gemeenten kunnen liggen. We groeperen daarom geclusterde buurten/wijken in gemeenten tot de volgende agglomeraties:

- | | |
|----------------------|--|
| 1) Groot-Amsterdam: | Amsterdam, Diemen, Zaandam |
| 2) IJmond: | Beverwijk, Heemskerk, Velsen |
| 3) Rijnmond: | Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel, Nissewaard, Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen |
| 4) Drechtsteden: | Alblasserdam, Dordrecht, Sliedrecht, Zwijndrecht |
| 5) Parkstad Limburg: | Brunssum, Heerlen, Kerkrade |
| 6) Haaglanden: | Den Haag, Rijswijk |

Bij deze agglomeraties hanteren we als grenswaarden dat er minimaal 3000 woningen in een gebied met score 'zwak' of lager zijn én er minimaal 1000 woningen in een gebied met score 'onvoldoende' of lager in deze wijken/buurtten van één agglomeratie moeten liggen. Hier tellen we alleen de gebieden mee die liggen in de bij stap 1 geselecteerde wijken/buurtten. Dit resulteert in het toevoegen van buurten/wijken in zeven veelal kleinere gemeenten.

Tot slot voegen we buurten/wijken toe die in gemeenten liggen met relatief veel leefbaarheidsproblematiek ten opzichte van de grootte van de gemeente. Gemeenten waarvan minimaal 25% 'zwak' of lager scoort voegen we toe. Hier tellen we alle gebieden van een gemeente mee. Dan komen er nog twee kleine gemeenten bij die bij de eerdere selectiestappen onder de radar bleven.

De op deze wijze samengestelde lijst bestaat uit 426 buurten in 193 wijken in 50 gemeenten met daarin gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. De gebieden onder druk zijn de postcode-6 gebieden met een score 'zwak of lager' in 2020 in deze buurten/wijken. Tabel 3.1 op de volgende pagina geeft een overzicht per geselecteerde gemeente. De volledige lijst van buurten en wijken is weergegeven in tabel B3.1 in bijlage 3.

Tabel 3.1 Lijst van gemeenten met wijken/buurtten waar (in delen) de leefbaarheid structureel onder druk staat. Percentages t.o.v. aantal woningen/huishoudens in gemeente. Aantallen woningen afgerond op 25-tallen.

Cluster/gemeente		Gemeente totaal Zwak of lager in 2020		Gebieden structureel onder druk Zwak of lager in 2020 Onvoldoende of lager in 2020			
		Woningen	%	Woningen	%	Woningen	%
Almelo		6.025	18%	4.325	13%	1.300	4%
Almere		21.550	25%	5.200	6%	2.075	2%
Gr. Amsterdam	Amsterdam	85.050	18%	70.900	15%	38.025	8%
	Zaandam	13.875	20%	8.800	13%	5.200	7%
Arnhem		21.400	27%	15.475	20%	6.050	8%
Bergen op Zoom		6.575	21%	5.325	17%	1.850	6%
Breda		14.000	16%	7.150	8%	2.500	3%
Delft		12.175	24%	11.450	22%	4.625	9%
Delfzijl		3.300	27%	2.700	22%	1.350	11%
Den Haag		77.525	29%	69.050	26%	33.025	12%
Den Helder		6.550	23%	2.700	9%	1.050	4%
Drechtsteden	Dordrecht	12.350	22%	8.850	16%	3.925	7%
	Sluis	2.050	18%	1.075	10%	550	5%

Cluster/gemeente		Gemeente totaal Zwak of lager in 2020		Gebieden structureel onder druk Zwak of lager in 2020 Onvoldoende of lager in 2020			
		Woningen	%	Woningen	%	Woningen	%
	Zwijndrecht	3.350	16%	2.250	11%	925	4%
Ede		5.100	10%	2.500	5%	1.375	3%
Eindhoven		11.425	10%	1.275	1%	175	0%
Emmen		10.500	21%	5.450	11%	2.850	6%
Enschede		19.175	25%	12.375	16%	4.225	6%
Groningen		6.375	5%	1.825	2%	675	1%
Haarlem		10.850	14%	7.550	10%	2.450	3%
Helmond		16.275	39%	13.200	32%	3.700	9%
IJmond	Beverwijk	5.875	30%	3.275	17%	1.450	7%
	Heemskerk	2.525	14%	1.700	10%	725	4%
	Velsen	4.150	13%	1.750	6%	450	1%
Leeuwarden		15.275	24%	12.350	19%	6.400	10%
Leiden		5.900	10%	1.100	2%	175	0%
Lelystad		10.725	32%	5.675	17%	1.475	4%
Maastricht		11.500	18%	4.975	8%	1.800	3%
Midden-Groningen		5.075	18%	4.350	15%	1.150	4%
Nijmegen		14.975	18%	11.950	15%	4.375	5%
Parkstad Limburg	Brunssum	1.925	13%	725	5%	300	2%
	Heerlen	16.775	36%	12.275	26%	4.275	9%
	Kerkrade	9.700	40%	8.075	34%	2.225	9%
Purmerend		5.025	13%	2.325	6%	150	0%
Rijnmond	Capelle ad IJssel	6.900	22%	5.450	17%	2.950	9%
	Krimpen ad IJssel	900	7%	725	6%	450	4%
	Maassluis	4.800	31%	3.175	21%	1.000	7%
	Nissewaard	16.525	42%	11.200	28%	4.225	11%
	Rotterdam	103.900	32%	80.975	25%	37.600	12%
	Schiedam	12.475	33%	10.950	29%	3.525	9%
	Vlaardingen	12.275	34%	10.925	31%	4.675	13%
Roosendaal		10.100	28%	6.850	19%	3.875	11%
Sittard-Geleen		11.525	25%	9.200	20%	4.075	9%
Tholen		3.125	28%	975	9%	350	3%
Tiel		9.550	52%	7.200	39%	3.175	17%
Tilburg		29.550	29%	21.400	21%	9.975	10%
Utrecht		28.350	18%	23.250	14%	14.550	9%
Veenendaal		5.250	18%	3.025	11%	1.350	5%
Venlo		9.325	19%	4.275	9%	2.000	4%
Zoetermeer		10.325	18%	7.025	12%	3.900	7%

In de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat (tabel 3.1) wonen ongeveer 537 duizend woningen/huishoudens (ca. 1,1 miljoen inwoners), waarvan ongeveer 240 duizend woningen/huishoudens (ca. 507 duizend inwoners) in gebieden met een score 'onvoldoende' of lager liggen. Hiermee is 85,4% van het totaal aantal woningen/huishoudens in 2020 in een 'onvoldoende' gebied in Nederland afgedekt. Zoals in paragraaf 2.1 naar voren kwam, wonen er in 2020 in Nederland als geheel ongeveer 600 duizend inwoners in gebieden met een 'onvoldoende' of lagere leefbaarheidsscore.

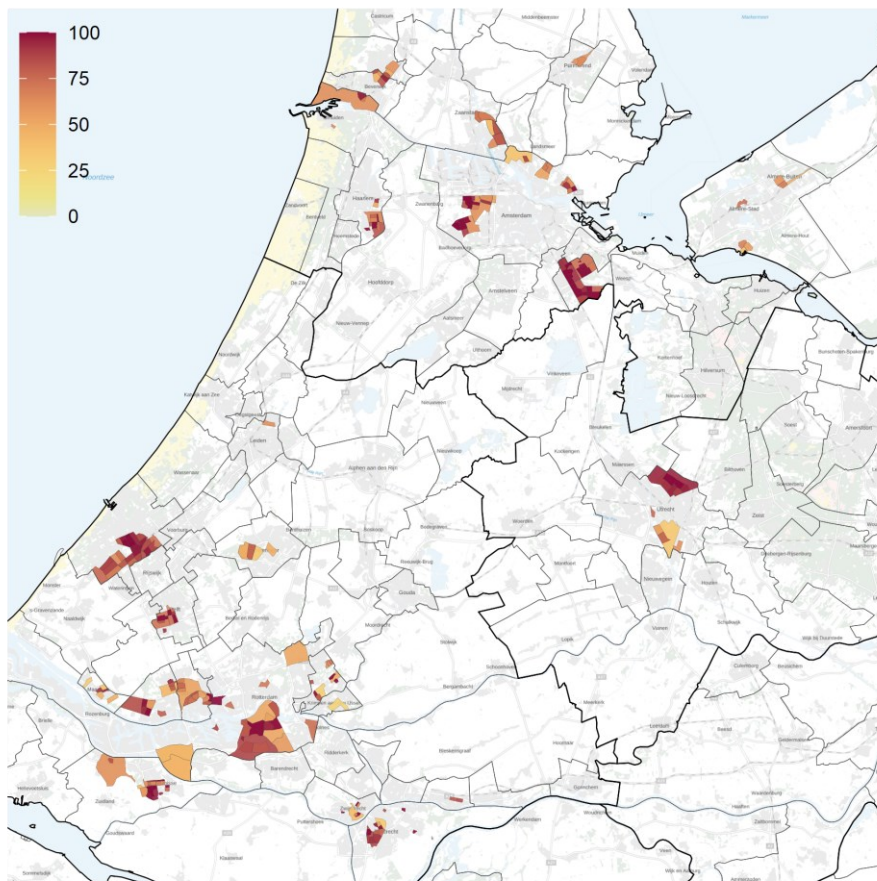
De meeste gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, liggen in de Randstad (zie Figuur 3.3 en 3.4). Daarnaast zijn deze gebieden te vinden in de (middel)grote steden in het noorden van het land, in Twente, de regio Arnhem-Nijmegen, West- en Oost-Brabant en in Limburg. Ook bijvoorbeeld in Almere, Maastricht en Den Helder bevinden zich gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, alleen is dat op de kaart van heel Nederland niet goed te zien.

Figuur 3.3 Buurten/wijken in Nederland met daarin gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat.



Om een goed beeld te krijgen van de ruimtelijke verdeling van de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, hebben we voor al deze gebieden kaarten gemaakt op een lager schaalniveau met het percentage woningen per buurt/wijk met de score 'zwak' of lager. Figuur 3.4 toont een dergelijke ingezoomde kaart voor de Randstad. Hier is duidelijk te zien dat leefbaarheidsproblematiek vooral maar niet uitsluitend geconcentreerd is in de grote steden. Kwetsbare gebieden bevinden zich in de regio Rijnmond, de Drechtsteden, Den Haag, de regio IJmond, Groot-Amsterdam en in Utrecht. Verder is goed te zien waar de problematiek zich met name concentreert. Amsterdam Zuidoost, Utrecht Overvecht en delen van Den Haag, Delft en Rotterdam-Zuid springen met name in het oog met relatief hoge percentages woningen in gebieden die 'zwak' of lager scoren. Zie bijlage 3 voor de kaarten op laag schaalniveau voor de gebieden in Nederland waar de leefbaarheid structureel onder druk staat (Figuren B3.1 tot en met Figuur B3.9). Deze kaarten zijn met name handig voor een ruimtelijk inzicht in de problematiek maar geven niet weer om hoeveel woningen het precies gaat en geven dus geen inzicht in de absolute mate van problematiek. Daarvoor zijn de aantallen woningen in 'zwak' en 'onvoldoende' gebied per buurt/wijk beter geschikt. Deze zijn terug te vinden in Tabel B3.1 van bijlage 3.

Figuur 3.4 Buurten/wijken in de Randstad met daarin gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Percentage woningen in gebieden waar de leefbaarheid 'zwak' of lager scoort per wijk/buurt in 2020.



3.3 Achtergronden

Deze paragraaf gaat dieper in op de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat en vergelijkt die met de gebieden waar een verbetering is te zien. Het gaat om een vergelijking op het niveau van postcode-6 gebieden. Preciezer geformuleerd onderscheiden we:

- De gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat (kortweg: structureel onder druk). Dit zijn de postcode-6 gebieden met een score 'zwak of lager' in 2020 in de wijken/buurtten van tabel B3.1.
- En de verbeterde gebieden. Dit zijn de postcode-6 gebieden die in 2014 een score 'zwak' of lager hadden en in 2020 minimaal een score 'voldoende' hadden. In deze gebieden wonen ongeveer 523.000 huishoudens in 2020, wat het een groep gebieden maakt met een vergelijkbare omvang als de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat.

Voor de twee hierboven benoemde groepen gebieden gaan we in op:

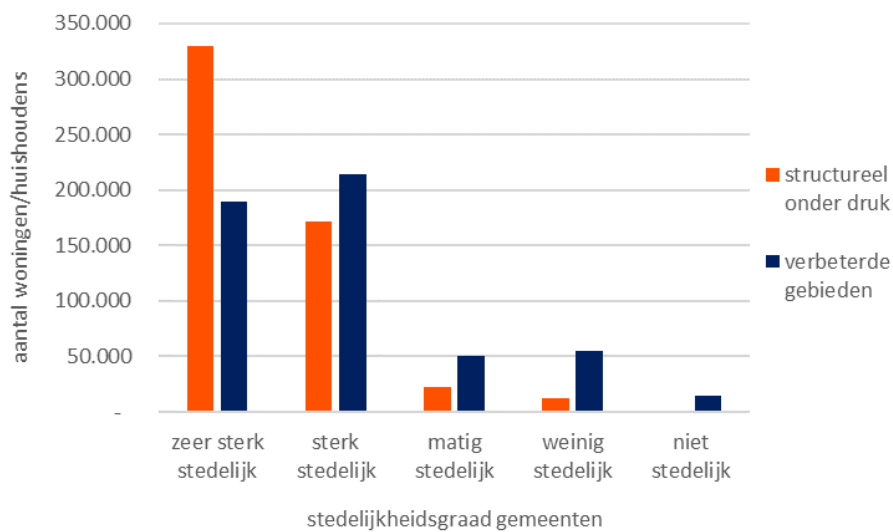
- Ligging (o.a. naar stedelijkheidsgraad van de gemeente)
- Niveau en ontwikkeling van leefbaarheid
- Dimensieprofiel en ontwikkeling

Ligging

De twee groepen gebieden zijn zoals hiervoor ook al is aangegeven naar aantal woningen/huishoudens ongeveer even groot. In beide groepen gaat het om een totaal van ruim 500 duizend woningen/huishoudens. Daarvan zijn er in de gebieden die structureel onder druk staan de meeste te vinden in de *zeer sterk* stedelijke gemeenten (Figuur 3.5).¹⁴ Ook in die zeer sterk stedelijke gemeenten zijn er (delen van) wijken en buurten die zich ontwikkelden van een score 'zwak' of 'onvoldoende' naar minimaal een score 'voldoende' (de verbeterde gebieden). Maar het aantal gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat – gemeten naar het aantal woningen/huishoudens – is er wel groter. In de *sterk* stedelijke gemeenten hebben de verbeterde gebieden in dit opzicht de overhand en dat is nog meer het geval naarmate de stedelijkheid van de gemeente minder is.

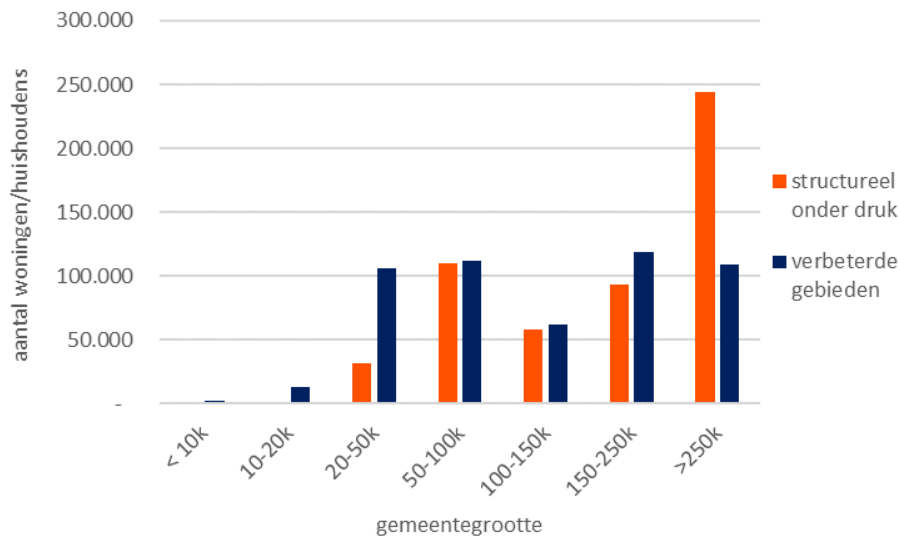
¹⁴ Deels heeft dit te maken met de wijze waarop de 'gebieden onder druk' zijn geselecteerd. De omvang van de wijken en buurten met een lage score speelt daarin een belangrijke rol. Ook het verschil in gemeentegrootte speelt daarin mee. De kans dat er grote gebieden met dergelijke lage scores zijn, is vanzelfsprekend lager in de minder stedelijke (en kleinere) gemeenten.

Figuur 3.5 Gebieden structureel onder druk en verbeterde gebieden (in aantal woningen/huishoudens) naar stedelijkheid van de gemeente



Naar gemeentegrootte gezien ontstaat een net wat ander beeld (Figuur 3.6). Het verschil in aantallen woningen/huishoudens in de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat en de verbeterde gebieden is vooral groot in de gemeenten met meer dan 250 duizend inwoners: de G4. Daar wonen duidelijk meer huishoudens in wijken en buurten waar de leefbaarheid structureel onder druk staat dan in de verbeterde gebieden. In de middel-grote gemeenten zijn de aantallen wat gelijkij verdeeld. Alleen in de kleinere gemeenten is het aantal woningen/huishoudens in de verbeterde gebieden nadrukkelijk groter dan in de gebieden in deze gemeenten waar de leefbaarheid structureel onder druk staat.

Figuur 3.6 Gebieden structureel onder druk en verbeterde gebieden (in aantal woningen/huishoudens) naar gemeentegrootte



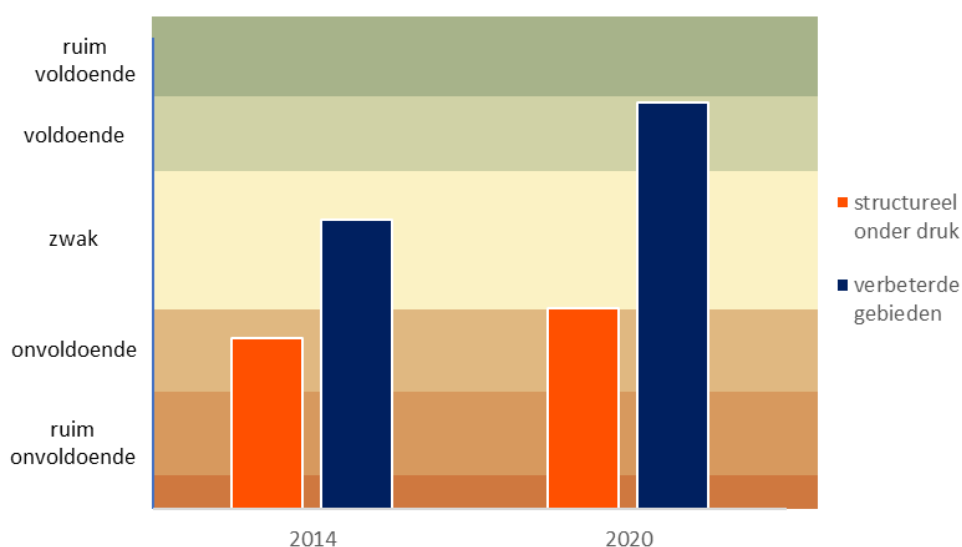
Samenhangend met de verschillen tussen typen gemeenten, hebben de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat vooral in Noord- en Zuid-Holland de overhand op de verbeterde gebieden. In de meeste andere provincies geldt het omgekeerde en zijn er meer verbeterde gebieden dan gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Alleen in Friesland zijn er ook weinig verbeterde gebieden vergeleken met het aantal gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat.

Ontwikkeling 2014-2020

In 2020 was het gemiddelde leefbaarheidsniveau in de verbeterde gebieden vanzelfsprekend hoger dan in de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat (zie Figuur 3.7). Dat was echter ook al zo in 2014. De gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat bestonden in 2014 gemiddeld genomen uit 'onvoldoende' gebieden, terwijl dit niet zo was voor de verbeterde gebieden (in 2014 gemiddeld score 'zwak'). Verder blijkt uit Figuur 3.7 dat de verbeterde gebieden zich vanuit een iets betere uitgangspositie sterker positief hebben ontwikkeld (van 'zwak' naar 'voldoende') dan de gebieden structureel onder druk (van 'onvoldoende' naar de grens 'zwak'-'onvoldoende'). Uit de verschillen die er in 2014 waren, kan niet worden geconcludeerd dat het beleid gericht is geweest op de 'verkeerde' gebieden. Het is immers mogelijk – en niet onwaarschijnlijk – dat de gunstige(re) ontwikkeling in de verbeterde gebieden tussen 2014 en 2020 deel uitmaakt van een veel langer proces van verbetering (zie ook Figuur 3.2). De bevindingen uit Figuur 3.7 en Figuur 3.2. liggen in elkaars verlengde. Uit Figuur 3.2 blijkt namelijk dat gebieden die in 2020 'onvoldoende' of lager

scoren, dat gemiddeld genomen gedurende de gehele periode gedaan hebben, terwijl de gebieden die in 2020 hoger scores gemiddeld genomen wel een verbetering hebben laten zien. Het onderstreept dat de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, achterblijven in ontwikkeling en er vanuit dat perspectief sprake is van een toename van de verschillen.

Figuur 3.7 Niveau van leefbaarheid in 2014 en 2020 voor de gebieden structureel onder druk en de verbeterde gebieden

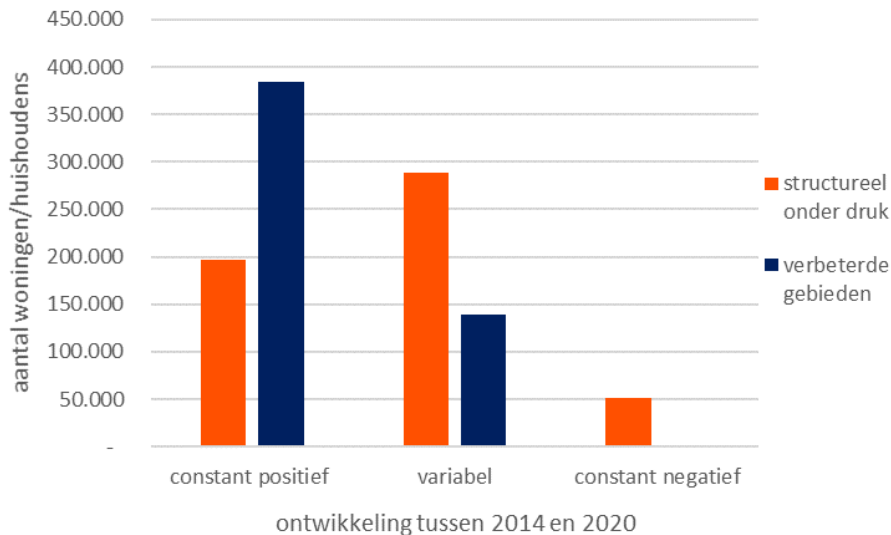


Figuur 3.8 geeft een indruk van de stabiliteit van de ontwikkeling van de twee typen gebieden. De verbeterde gebieden lieten in de meeste gevallen een constante positieve ontwikkeling zien. Dat wil zeggen, zowel tussen 2014 en 2018 als tussen 2018 en 2020 was er sprake van een positieve ontwikkeling. Dat gold ook voor ruim een derde van de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat (gemeten naar het aantal huishoudens dat er woont). Ondanks het nog steeds lage leefbaarheidsniveau in 2020 was er in die gebieden wel een constante verbetering van de leefbaarheid tussen 2014 en 2020. Als die positieve ontwikkeling kan worden vastgehouden, is het niet onwaarschijnlijk dat ook deze gebieden op een score 'voldoende' of hoger uitkomen.

De grootste groep binnen de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat heeft in de periode 2014-2020 een variabele ontwikkeling gekend. In de ene periode verbeterde de leefbaarheid in het gebied, maar in de andere ging deze achteruit. Dat geeft aan dat het vasthouden van een positieve ontwikkeling geen vanzelfsprekendheid is, terwijl dat wel nodig is om tot een structurele verbetering te komen. Het goede nieuws is dat er ook

binnen de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat slechts weinig gebieden waren met een constante negatieve ontwikkeling.

Figuur 3.8 Ontwikkeling van de gebieden structureel onder druk en de verbeterde gebieden



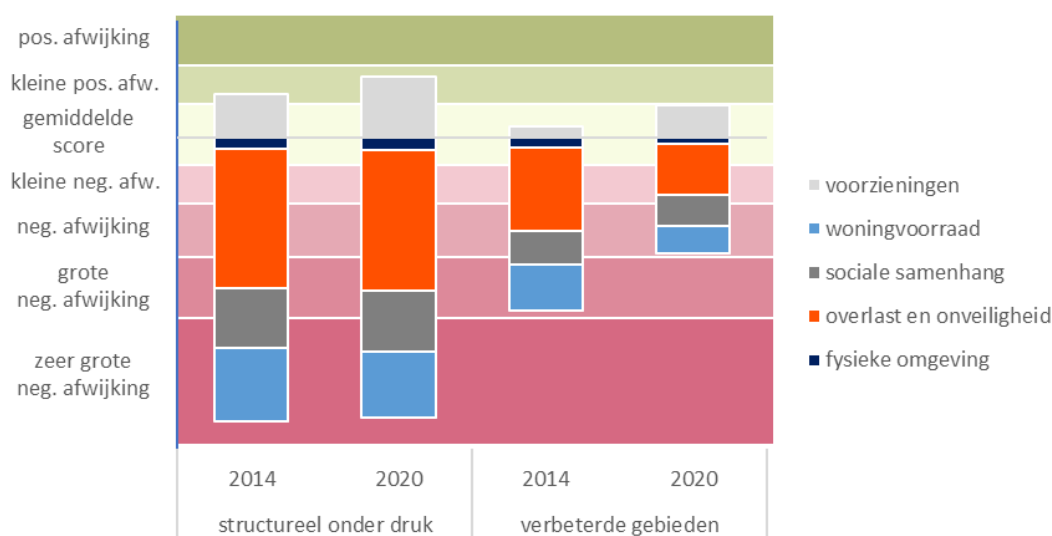
Dimensieprofiel

De verbeterde gebieden groeien toe naar het gemiddelde niveau in Nederland (zie Figuur 3.9). In deze gebieden was de negatieve afwijking ten opzichte van dat gemiddelde op alle dimensies in 2020 kleiner dan in 2014. En op de dimensie Voorzieningen – die al positief was – is een verdere verbetering gerealiseerd. De verbetering in deze gebieden kwam daarmee gemiddeld genomen door positieve ontwikkelingen op alle dimensies. De positieve ontwikkeling was het kleinst op de dimensie Sociale samenhang en het grootst op de dimensie Overlast en onveiligheid.

Het beeld voor de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat wijkt hier sterk van af. In deze gebieden is uitsluitend op de dimensie Voorzieningen een substantiële verbetering te zien tussen 2014 en 2020. Op de dimensie Woningvoorraad was er in deze gebieden een zeer beperkte verbetering. De score werd iets minder negatief. Deze verbetering was wel veel kleiner dan in de verbeterde gebieden. Op alle andere dimensies was de score in 2020 hetzelfde of zelfs iets lager dan in 2014. Dat plaatst de kleine positieve ontwikkeling in de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, die bijvoorbeeld in Figuur 3.7 naar voren kwam, in een wat ander perspectief. Uit Figuur 3.9 blijkt immers dat die

verbetering erg eenzijdig was en vooral te maken had met de (bereikbaarheid van) voorzieningen. Op die dimensie scoorden de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat ook in 2014 al boven het gemiddelde in Nederland. Aan de ongunstige scores op de dimensies Overlast en onveiligheid, Sociale samenhang en Woningvoorraad is echter niets veranderd.

Figuur 3.9 Dimensieprofiel gebieden structureel onder druk en verbeterde gebieden in 2014 en 2020



De in deze paragraaf getoonde ontwikkelingen hebben betrekking op hoe de gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat en de verbeterde gebieden zich gemiddeld genomen ontwikkelden. Het is aannemelijk dat hierin tussen de afzonderlijke wijken en buurten (grote) verschillen zijn. Zo kunnen er gebieden zijn waar de dimensie 'Overlast en onveiligheid' wel een verbetering liet zien, maar waar dan juist het voorzieningenniveau is verminderd of waar woningvoorraad sterk is verbeterd, maar de sociale samenhang achteruitgaat. Het kan interessant zijn om dit nader te verkennen. Ook kan het interessant zijn om te onderzoeken hoe de ontwikkelingen op de verschillende dimensies met elkaar samenhangen. Dat kan meer inzicht geven in hoe maatregelen op elkaar inwerken.

4 Conclusies

Langdurig positieve ontwikkeling van de leefbaarheid

De leefbaarheid ontwikkelt zich gunstig in Nederland. Het aandeel huishoudens dat in een woonomgeving woont waar de leefbaarheid als 'goed' tot 'uitstekend' kan worden getypeerd, neemt steeds verder toe. In 2014 ging het nog om 22% van alle huishoudens en in 2020 is dat gestegen naar 30%. Daarnaast is het aandeel huishoudens dat in een gebied woont met scores 'zwak' of 'onvoldoende' verder afgenomen. In 2014 woonde nog 6% van alle huishoudens in een gebied met onvoldoende leefbaarheid; in 2020 is dit gedaald tot 4%. Voor gebieden met een score 'zwak' is het aandeel afgenomen van 12% in 2014 tot 8% in 2020. In aantallen ging het in 2020 nog om 280 duizend huishoudens die in een gebied met onvoldoende leefbaarheid woonden en om 650 duizend huishoudens die in een gebied met een zwakke leefbaarheid woonden. In 2014 waren dat respectievelijk 447 duizend huishoudens in onvoldoende gebieden en 888 duizend huishoudens in zwakke gebieden. De gunstige ontwikkeling is een trend die al geruime tijd te zien is en deze is ook in de periode 2018-2020 doorgezet. Ondanks de gunstige ontwikkelingen waren er ook in 2020 buurten en wijken met ongunstige leefbaarheidsscores. In 2020 ging het om 481 (van de ruim 13 duizend) woonbuurten in Nederland waar een substantieel aantal (minimaal 100) huishoudens woont in een gebied dat als 'onvoldoende' kan worden getypeerd. En als naar het totaal van de gebieden met scores 'zwak' en 'onvoldoende' wordt gekeken, ging het in 2020 om 1413 buurten.

Grote verschillen tussen gemeenten

De gebieden met scores 'zwak' en 'onvoldoende' of lager liggen voor een groot deel in de grote steden, maar zeker niet uitsluitend. Ook buiten de G40 zijn er gemeenten zoals Vlaardingen, Tiel of Beverwijk met een substantieel aandeel huishoudens dat in zo'n gebied woont. En omgekeerd zijn er ook gemeenten in de G40, zoals Apeldoorn, Amersfoort of Hengelo, waar anno 2020 geen of vrijwel geen gebieden met scores 'zwak' of 'onvoldoende' voorkomen. De verschillen tussen steden, zowel binnen de G4 als de G40, zijn groot. En dat geldt zowel voor de verdeling van de scores (aandeel 'onvoldoende' of aandeel 'uitstekend' bijvoorbeeld) als voor de ontwikkeling en de dimensies die daaraan bijdragen.

G4 positief door voorzieningen

De G4 hebben door de bril van de Leefbaarometer 3.0 gezien gemiddeld genomen een wat gunstigere leefbaarheid dan de G40. Dat komt vooral door het hoge voorzieningenniveau in de grote steden. Door dat hoge voorzieningenniveau zijn er in het bijzonder in de centrumgebieden veel wijken en buurten die zeer goed scoren op de Leefbaarometer. Die gebieden

compenseren in het stedelijk gemiddelde de gebieden met een mindere leefbaarheid die er ook veel zijn in de G4. De grote steden kenmerken zich daarmee door grote contrasten in leefbaarheid. Vooral in Amsterdam zijn die verschillen groot. In Rotterdam is dat wat minder. In de meeste middelgrote gemeenten en de rest van Nederland zijn die verschillen binnen de gemeenten veel kleiner.

Er is een sterke samenhang tussen stedelijkheidsgraad en de score op de Leefbaarometer. Hoe lager de stedelijkheidsgraad, hoe gunstiger de kenmerken van de leefomgeving die mede bepalen hoe prettig mensen het vinden om ergens te wonen en hoeveel ze daarvoor over hebben. Voorzieningen zijn hierop een uitzondering. Op die dimensie scoren de zeer sterk stedelijke gemeenten juist hoog. Maar in het bijzonder op de dimensies Overlast en onveiligheid en Sociale samenhang zijn het de minder stedelijke gemeenten die gunstig scoren.

Convergentie en achterblijvende gebieden

De positieve ontwikkelingen doen zich voor over het gehele spectrum van buurten en per saldo zelfs meer in de gebieden die in 2002 nog een 'onvoldoende' of 'zwakke' leefbaarheid hadden dan in de gebieden die toen een 'goede' of 'uitstekende' leefbaarheid hadden. Daardoor worden de verschillen in Nederland – als naar het totaal wordt gekeken – steeds kleiner. Er is echter ook een groep gebieden waar die positieve ontwikkelingen aan voorbij lijken te gaan. Anno 2020 waren er immers nog steeds gebieden met een zwakke of onvoldoende score. Het is niet zo dat dit op grote schaal 'nieuwe' gebieden zijn die aanvankelijk positief scoorden en die te maken hebben gehad met een grote verslechtering van de leefbaarheid. Gemiddeld genomen was er in deze gebieden simpelweg geen verbetering en was er een min of meer constant laag niveau van leefbaarheid.

Gebieden waar de leefbaarheid structureel onder druk staat

Gebieden met een onvoldoende of zwakke leefbaarheid zijn in veel gemeenten te vinden. Dat maakt ze vanuit landelijk perspectief nog niet altijd relevant. Daarvoor is ook de schaal belangrijk en of die gebieden ook langjarig laag scoren. Als we vanuit deze gedachte – rekening houdend met ernst, omvang en duur – een nadere selectie maken van gebieden, komen we uit op 50 gemeenten met daarbinnen 193 wijken waar de leefbaarheid structureel onder druk staat. Binnen die wijken gaat het soms slechts om (delen van) buurten. In andere gevallen doen de problemen zich voor in de gehele wijk of zelfs in een stadsdeel. Voor een deel zijn de wijken te vinden in gebieden in en rond de grote steden (Rotterdam-Rijnmond, Groot-Amsterdam, Haaglanden, Utrecht), maar ook in andere regio's, zoals Drechtsteden, IJmond en Parkstad Limburg. Daarnaast zijn er andere gemeenten met wijken waar de leefbaarheid structureel onder druk staat, zoals Lelystad, Delfzijl, Leeuwarden, Emmen, Den

Helder en Maastricht. Ook de grotere gemeenten in Gelderland en Noord-Brabant zijn veelal in deze lijst vertegenwoordigd. Zie voor het overzicht: tabel 3.1 (gemeenten) en bijlage 3, tabel B3.1 (wijken en buurten).

Focus en lange adem vereist

Er is een groot contrast tussen de wijken waar de leefbaarheid structureel onder druk staat en de gebieden die vanuit een kwetsbare positie een gunstige ontwikkeling lieten zien tussen 2014 en 2020. Allereerst zijn de gebieden waar het beter ging vaker te vinden in de kleinere en minder stedelijke gemeenten. Blijkbaar zijn de problemen hardnekkiger in de grote steden. Daarnaast valt op dat de gebieden met een lage score die zich gunstig ontwikkelden tussen 2014 en 2020 vaak ook al een wat betere leefbaarheid hadden in 2014. Ook lijken de verbeteringen in de wijken waar de leefbaarheid structureel onder druk staat niet te zijn gerealiseerd op de dimensies waarop deze wijken de grootste achterstand hadden. De ongunstige scores op de dimensies Overlast en onveiligheid, Woningvoorraad en Sociale samenhang bleven er voornamelijk onverminderd groot. De kleine verbeteringen die in deze wijken wel te zien waren, kunnen overwegend worden herleid tot de dimensie Voorzieningen en die dimensie was daar vaak al op een bovengemiddeld niveau.

Tot slot is opvallend dat de gebieden met een lage leefbaarheidsscore, maar met een gunstige ontwikkeling vaak een constante positieve ontwikkeling lieten zien. De ontwikkelingen in de wijken waar de leefbaarheid structureel onder druk staat werden daarentegen vooral gekenmerkt door variabiliteit: de ene keer wat beter, maar vervolgens weer slechter. Om in deze gebieden structurele verbeteringen te realiseren is dan ook meer focus en vermoedelijk ook een langere adem nodig.

Bijlage 1: Leefbaarometer 3.0

Deze bijlage geeft een nadere, maar beknopte toelichting op het instrument Leefbaarometer. Voor een uitgebreide (technische) toelichting van de modelontwikkeling verwijzen we naar het onderzoeksrapport¹⁵ dat via de website www.leefbaarometer.nl kan worden geraadpleegd.

De Leefbaarometer

De Leefbaarometer is een instrument dat tot op laag schaalniveau (rastervierkanten van 100 x 100 meter) een inschatting geeft van de leefbaarheid in Nederland. Dat is gedaan aan de hand van een groot aantal kenmerken van de woonomgeving, zoals type voorzieningen, lokale geluidsbelasting en onveiligheid. Zo is in kaart gebracht hoe het staat met de leefbaarheid in buurten en wijken en hoe deze zich heeft ontwikkeld. De Leefbaarometer is een signalerings- en monitoringsinstrument. Hoe de situatie ter plekke écht is, vraagt altijd om nader onderzoek omdat er ook zaken kunnen spelen die de Leefbaarometer niet (goed) meet. De kaarten en de achterliggende gegevens van de Leefbaarometer zijn openbaar toegankelijk en te raadplegen via www.leefbaarometer.nl. Hier staat ook een uitgebreide toelichting op het model en de herijking: Leefbaarometer 3.0; Instrumentontwikkeling.

De Leefbaarometer is opgebouwd uit een oordelenmodel en een gedragsmodel. Beide zijn samengevoegd om te komen tot de score van de Leefbaarometer. De modellen zijn gebaseerd op de samenhang tussen omgevingskenmerken en een voor elk model specifiek criterium:

1. Oordelenmodel bewoners: het oordeel van bewoners over hoe prettig zij het vinden om in hun buurt te wonen. Dit is afgeleid uit het WoonOnderzoek Nederland (WoON), een representatief steekproefonderzoek met in 2018 67 duizend respondenten.
2. Gedragsmodel woningmarkt: de waardering voor een omgeving die tot uitdrukking komt in hoeveel mensen ervoor over hebben om op een specifieke plek te wonen. Hiervoor zijn ruim 700 duizend transacties op de woningmarkt in de jaren 2017–2019 geanalyseerd.

Dimensies en indicatoren

De Leefbaarometer is onderverdeeld in vijf 'dimensies' waarbinnen thematisch met elkaar samenhangende indicatoren zijn gegroepeerd:

¹⁵ Mandemakers, Leidelmeijer, Burema, Halbersma, Middeldorp & Veldkamp (2021) Leefbaarometer 3.0. Instrumentontwikkeling.

1. Fysieke omgeving;
2. Woningvoorraad;
3. Voorzieningen;
4. Sociale samenhang;
5. Overlast en onveiligheid.

De kenmerken van de woonomgeving en de indicatoren die in de Leefbaarometer zijn opgenomen, zijn weergegeven in onderstaand overzicht. Het betreft in totaal 47 typen omgevingskenmerken, verdeeld over 94 afzonderlijke indicatoren (die soms weer zijn opgebouwd uit meerdere andere omgevingskenmerken) en vijf dimensies.

Dimensie	Omgevingskenmerk	Variabele in gedragsmodel	Variabele in oordelenmodel
Fysieke omgeving			
	Nabijheid snelweg	snelweg (<100m) snelweg (100-300m)	
	Nabijheid hoofdweg	hoofdweg (<100m) hoofdweg (100-300m)	aandeel hoofdwegen (500m)
	Nabijheid spoorbaan	spoorbaan (<100m) spoorbaan (100-300m)	afstand tot spoorbaan
	Nabijheid hoogspanning	hoogspanningsmast (<100m) hoogspanningsmast (100-300m)	afstand tot hoogspanningsmast (log)
	Nabijheid zendmast	zendmast (<100m) zendmast (100-300m)	afstand tot zendmast (log)
	Nabijheid windturbines	aantal windturbines (<500m, log) aantal windturb.es (500-2000m, log)	aantal middelhoge en hoge windturbines (<1000m)
	Funciemenging	aandeel winkels (500m) aandeel industrie (300m) aandeel kantoren (300m)	winkels naar oppervlak (500m) industrie naar aantal (300m)
	Nabijheid groen	aandeel bos (500m)	afstand tot bos (log) aandeel groen (100m)
	Nabijheid duinen	duinen (< 2km)	aandeel duinen (500m)
	Nabijheid open natuur	aandeel open natuur (500m)	
	Nabijheid agrarisch	aandeel agrarisch (500m)	
	Nabijheid water	aandeel binnenwater (500m) afstand water (log)	aandeel buitenwater (vervalcurve)
	Nabijheid semibebouwd	aandeel semibebouwd (500m)	
	Aardbevingsrisico	bevingen gronds. >= 2,9 mm/s	

Hittestress	hittestress	
Geluidsbelasting	geluidsdruk (totaal)	geluidsbelasting
Overstromingsrisico	overstromingsdiepte	overstromingsdiepte
Luchtkwaliteit	fijnstof (pm10)	
Ongevallen	ongevallen/hectare (300m, log)	
Autodichtheid	autodichtheid (log)	
Winkelleegstand	winkelleegstand	winkelleegstand
Woningvoorraad		
Oppervlakte woningen	oppervlakte woningen (300m, log van gemiddelde)	mediaan woonoppervlak per bewoner (300m)
Nabijheid monumenten	aandeel monumenten (300m)	
Bouwhoogte		aandeel woningen bouw- hoogte 22,5-30 m. (300m)
	aandeel woningen bouw- hoogte > 30m (300m)	aandeel woningen bouw- hoogte > 30 m. (300m)
Woningleegstand		woningleegstand
Bouwperiode		aandeel woningen bouwpe- riode voor 1900 (<500m) 1900-1920 (<500m) 1921-1945 (<500m) 1961-1970 (<500m)
Particuliere huur		aandeel particuliere huur met lage WOZ (300m)
Koopwoningen		aandeel koopwoningen (300m) aandeel financieel kwets- bare eigenaar-bewoners (500m)
Overbewoning	overbewoning (<20m ² per be- woner) (300m)	overbewoning (<20m ² per bewoner) (500m)
Bouwtype	aandeel twee-onder-een-kap en vrijstaande woningen (300m)	
Voorzieningen		
Afstand tot onderwijs	afstand tot BSO/KDV/basisschool (log) afstand tot voortgezet onder- wijs (log)	afstand tot onderwijs (log)
Afstand tot horeca	afstand tot hotel (log) afstand tot restaurant (log) café (<100m)	afstand tot horeca (log)

Afstand tot cultuur	afst. tot bibliotheek/museum (log) afstand tot podium/poppodium/bioscoop (log)	afstand tot cultuurvoorzieningen (log)
Afstand tot winkels	afstand tot warenhuis (log) supermarkt (<2km)	
Afstand tot zorg	afstand tot huisarts (log) afstand tot ziekenhuis (log)	
Bereikbaarheid	treinstation (<3km) extra afst. tot overstapstation (log)	
Voorzieningendichtheid	voorzieningenindex aantal restaurants (<1km) aantal cafés (<1km) aantal winkels dag. levensbehoefte	voorzieningendichtheid
Baanbereikbaarheid	baanbereikbaarheid	baanbereikbaarheid
Sociale samenhang		
Diversiteit levensfase	diversiteit levensfase (300m)	diversiteit levensfase (300m)
Inwonerdichtheid	inwonerdichtheid (300m, log)	inwonerdichtheid (300m)
Mutatiegraad	mutatiegraad personen (100m)	
Ontwikkeling huishoudens		ontwikkeling aantal huishoudens
Sociale cohesie		sociale cohesie
Overlast en onveiligheid		
Geweldsmisdrijven	geweldsmisdrijven (log)	geweldsmisdrijven (decielen)
Vernielingen	vernielingen (log)	vernielingen (decielen)
Ordeverstoringen	ordeverstoringen (log)	ordeverstoringen (decielen)
Overlast & onveiligheid	ervaren overlast + onveiligheid	ervaren overlast (kwadraat) + onveiligheid

De dimensies van de Leefbaarometer zijn geen integrale weergave van alles wat belangrijk zou kunnen zijn in zo'n dimensie. Ze bevatten de omgevingskenmerken waarvoor gegevens beschikbaar zijn (landelijk en op laag schaalniveau) en die een op elkaar aanvullende bijdrage leveren aan de verklaring van de verschillen in oordelen van bewoners over hun buurt en hoeveel mensen ervoor over hebben om ergens te wonen. Omgevingskenmerken waarvoor geen landelijke gegevens beschikbaar zijn (zoals bijvoorbeeld de aanwezigheid van zwerfvuil, de kwaliteit en het gebruik van openbaar groen of de nabijheid van familie en vrienden) zijn niet in het model opgenomen, maar dat betekent niet dat ze er niet toe doen. Hetzelfde geldt voor kenmerken die sterk samenhangen met kenmerken die wel in het model

zijn opgenomen. Zo komen woninginbraken niet in het model voor omdat ze sterk samenhangen met andere misdrijven. Dat betekent vanzelfsprekend niet dat woninginbraken er niet toe doen. Ze bieden alleen geen aanvullende verklaring.

Herijking

De opzet van de Leefbaarometer brengt met zich mee dat de omgevingskenmerken die erin zijn opgenomen niet normatief (door onderzoekers of beleidsmakers) worden vastgesteld. Welke omgevingskenmerken worden opgenomen en hoe zwaar ze wegen wordt afgeleid uit hoe belangrijk ze zijn voor bewoners in hun oordeel over de buurt en hun gedrag op de woningmarkt.

Omdat de modellen van de Leefbaarometer niet normatief zijn, is het belangrijk om ze periodiek te ijken. In de loop van de tijd kan de waardering van de leefomgeving door bewoners namelijk veranderen. Nieuwe fenomenen in de fysieke omgeving, zoals overstromingen, windturbines en hittestress, kunnen hierbij een rol spelen. Maar ook veranderingen in de samenleving, zoals de toenemende populariteit van online winkelen of bezorgdiensten voor boodschappen en maaltijden, maken het noodzakelijk om periodiek na te gaan of de kenmerken die zijn opgenomen in het model nog steeds belangrijk zijn.

Een tweede reden voor de herijking van de Leefbaarometer is dat er de afgelopen jaren een publieke discussie is ontstaan over het gebruik van indicatoren met betrekking tot migratieachtergrond in monitoringsinstrumenten door de overheid. Het is wenselijk om zeer terughoudend te zijn met het gebruik van dergelijke indicatoren. Om die reden – en om onjuiste interpretatie van het model te voorkomen – zijn deze indicatoren in de Leefbaarometer 3.0 niet gebruikt. Ook zijn andere omgevingskenmerken weggelaten die potentieel als stigmatiserend kunnen worden ervaren. Dat betreft indicatoren die refereren aan leeftijd, uitkeringsafhankelijkheid, huishoudsamenstelling, inkomen en opleiding.

Tot slot staan de ontwikkelingen in dataverzameling niet stil. De kwaliteit en beschikbaarheid van bestaande databronnen zijn veranderd en anno 2021 zijn nieuwe databronnen beschikbaar die het mogelijk maken om meer aspecten van de leefomgeving te meten of dat op een betere manier te doen.

Bij de herijking van het model zijn de indicatoren uit de Leefbaarometer 2.0 (LBM 2.0) opnieuw tegen het licht gehouden en zijn nieuwe indicatoren verkend om te komen tot de Leefbaarometer 3.0 (LBM 3.0). Daarbij is rekening gehouden met de laatste inzichten uit de wetenschappelijke literatuur en is de modelontwikkeling onderworpen aan wetenschappelijke toetsing. Er zijn uitgebreidere statistische toetsen en controles uitgevoerd en de

methodes van modelschatting zijn aangepast waardoor robuustere modellen zijn ontstaan. Bovendien zijn alle indicatoren getoetst aan criteria van maatschappelijke acceptatie. Tussentijds is het model uitgebreid gevalideerd en waar nodig aangescherpt.

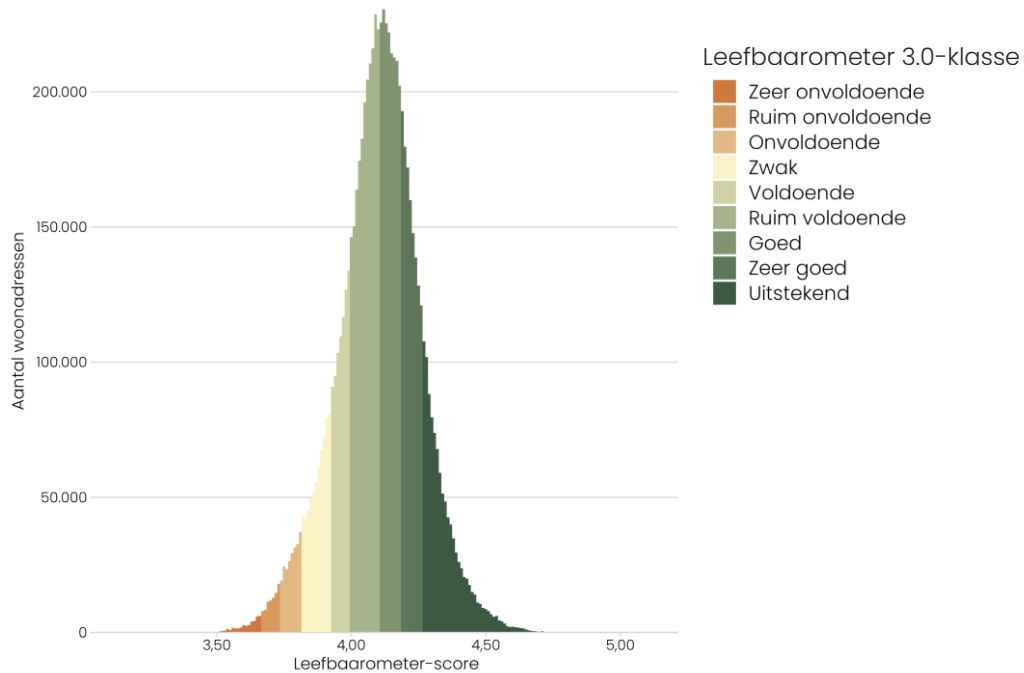
Actualisering en tijdreeks

Met de herijking van de Leefbaarometer is het instrument ook geactualiseerd. In LBM 3.0 zijn de gegevens voor 2020 verwerkt. Er zijn daarnaast met het model van LBM 3.0 metingen gedaan voor de jaren 2014 en 2018. Daardoor kunnen er ook op het niveau van dimensies ontwikkelingen in beeld worden gebracht die niet worden verstoord door de trendbreuk die ontstaat bij herijking. LBM 3.0 kijkt dus met een nieuwe bril naar de leefbaarheid, maar die bril is ook gebruikt om terug te kijken naar 2014 en 2018. Eerdere metingen met LBM 2.0 zijn aangesloten op de nieuwe versie om – op het niveau van de eindscore – ook langjarige ontwikkelingen in beeld te brengen. Voor de periode 2002–2014 gaat dat dus over de ontwikkeling op basis van LBM 2.0. Die ontwikkeling is zo getransformeerd dat deze aansluit op de meting met LBM 3.0. Hierdoor kan op www.leefbaarometer.nl een volledige reeks op de eindscore wordt getoond. Dimensiescores zijn alleen beschikbaar voor de nieuwe metingen: 2014, 2018 en 2020.

Scores

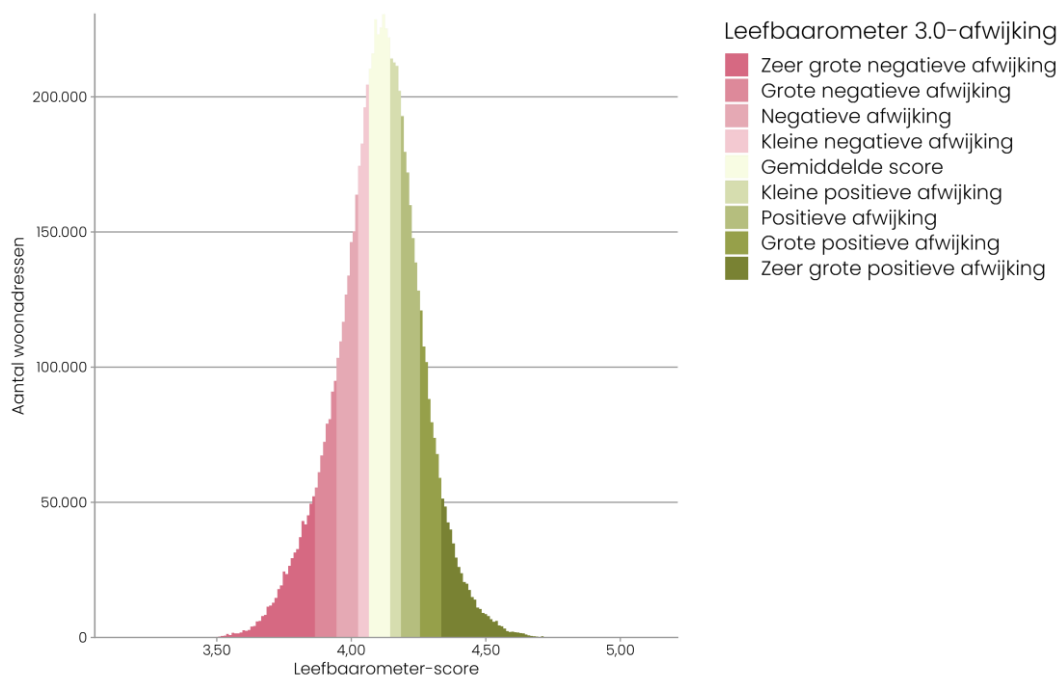
De eindscores op de Leefbaarometer worden weergegeven in twee schalen (en bijbehorende kaartbeelden op de website). De ene is een schaalverdeling in negen klassen van 'zeer onvoldoende' tot 'uitstekend'. De verdeling hiervan wordt geijkt op het WoON. Dat wil zeggen dat de verdeling zoals die uit het WoON naar voren komt, wordt gebruikt om de klassen in de Leefbaarometer te definiëren. Deze indeling is ook bij eerdere versies van de Leefbaarometer gebruikt en sluit aan op de manier waarop leefbaarheid wordt 'beleefd', waarbij het merendeel van het land 'groen' kleurt. Voor LBM 3.0 is WoON 2018 gebruikt.

Figuur B1.1 Leefbaarometer 3.0-score en -klasse



De tweede schaal is ook een verdeling van de score in negen klassen, maar dan op basis van standaarddeviaties (i.c. afwijkingen van het gemiddelde in Nederland in 2018). Omdat het merendeel van de woongebieden in Nederland groen kleurt op de klassieke schaalindeling, biedt die voor veel gemeenten een weinig gedifferentieerd beeld. Met de scores als afwijking van het gemiddelde in het land ontstaat ook voor die gemeenten een goede indruk van de gebieden die – ten opzichte van het gemiddelde in het land – minder goed of juist erg goed scoren. Beide verdelingen hebben op de site van de Leefbaarometer een eigen kleurenpalet gekregen zodat ze goed van elkaar kunnen worden onderscheiden.

Figuur B1.2 Leefbaarometerscore en Leefbaarometer-afwijking



Ontwikkelingen en dimensiescores worden eveneens weergegeven als standaarddeviaties ten opzichte van het gemiddelde in Nederland. Daarbij wordt dezelfde verdeling gebruikt als voor de eindscore. Voor de dimensiescores geldt daardoor dat deze optellen tot de totaalscore (als afwijking van het gemiddelde). Daardoor bieden de dimensiekaarten ook inzicht in de bijdrage van een dimensie aan de eindscore (als afwijking van het gemiddelde). De labels bij de dimensiescores zijn om die reden ook benoemd in termen van de bijdrage aan de eindscore.

Labels klassen dimensiekaarten

Zeer grote negatieve bijdrage
 Grote negatieve bijdrage
 Negatieve bijdrage
 Kleine negatieve bijdrage
 Geen afwijking
 Kleine positieve bijdrage
 Positieve bijdrage
 Grote positieve bijdrage
 Zeer grote positieve bijdrage

Ook ontwikkelingen worden in LBM 3.0 geclassificeerd op basis van standaarddeviaties. Hierbij worden de volgende labels gehanteerd:

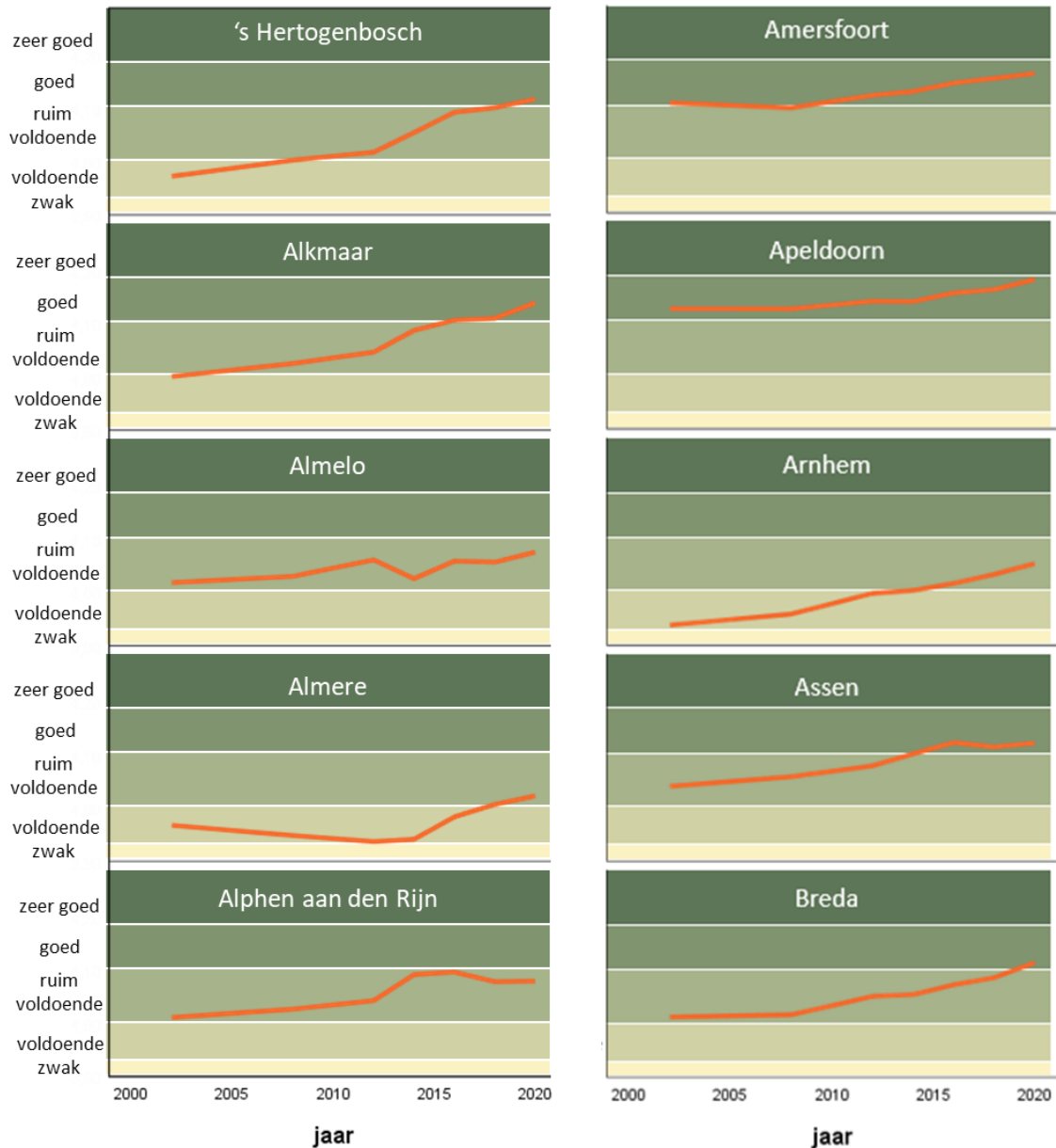
Zeer grote verslechtering
Grote verslechtering
Verslechtering
Kleine verslechtering
Geen ontwikkeling
Kleine verbetering
Verbetering
Grote verbetering
Zeer grote verbetering

Aanwijzingen voor gebruik

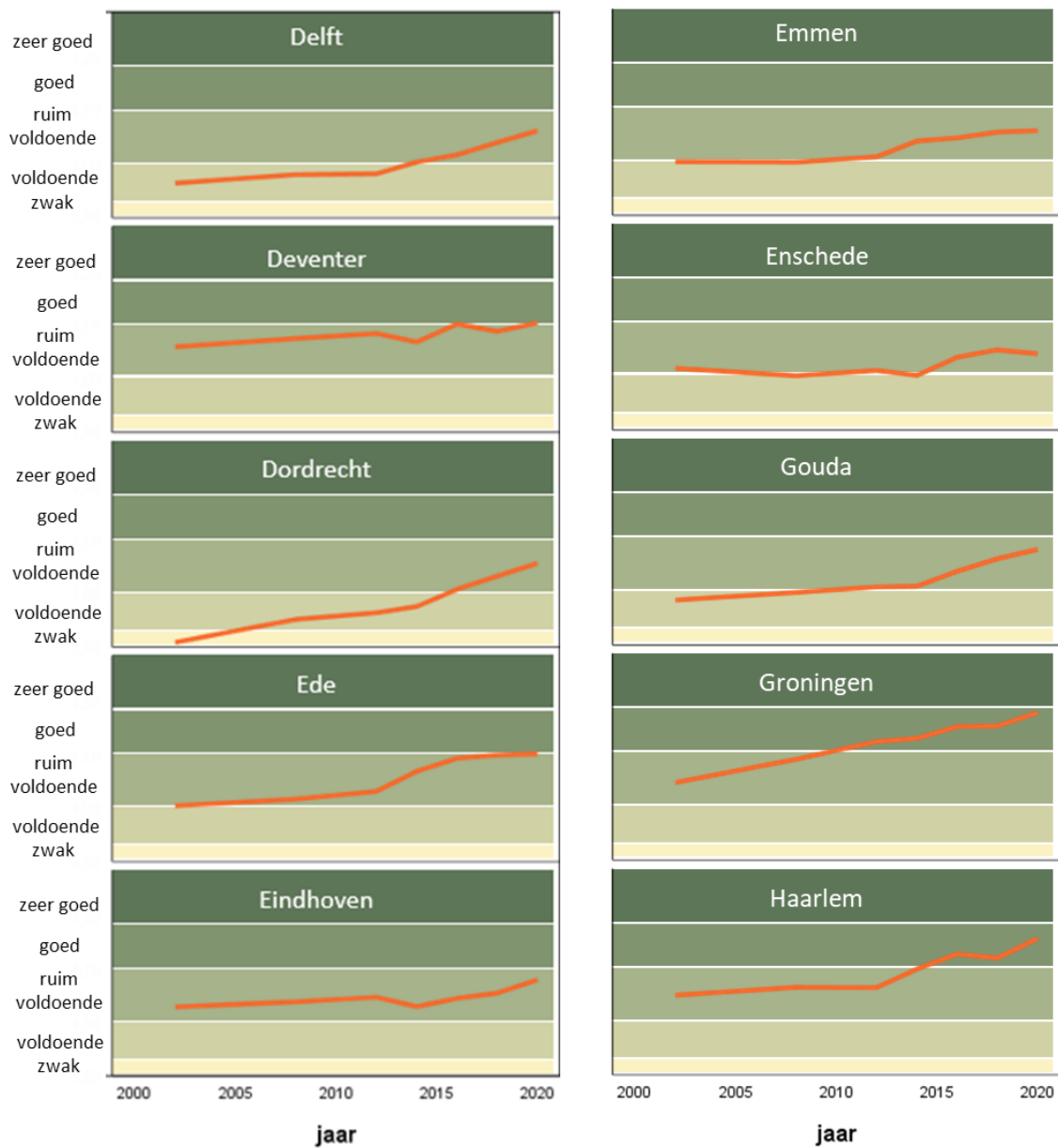
De modellen van de Leefbaarometer zijn niet causaal. Voor het voorspellen van de leefbaarheid van een gebied is statistische samenhang voldoende. LBM 3.0 is zoveel mogelijk opgebouwd uit indicatoren die naar theoretische verwachting een plausibele relatie hebben met leefbaarheid (hoe prettig mensen het vinden om ergens te wonen en hoeveel ze ervoor over hebben om ergens te wonen). Dat maakt LBM 3.0 nog geen causaal model, maar wel een beter uitlegbaar model dan LBM 2.0. De modellen van de Leefbaarometer zijn gebaseerd op de geobserveerde *samenhang* tussen omgevingskenmerken enerzijds en oordelen en gedrag van bewoners anderzijds op een bepaald moment. Om de leefbaarheid te verbeteren zijn de erin opgenomen omgevingskenmerken niet automatisch de beste ‘knoppen om aan te draaien’. Het instrument signaleert waar het goed lijkt te gaan en waar juist niet en geeft – met de dimensies die erin worden onderscheiden – handvatten voor de richting waarin maatregelen voor verbetering van de leefbaarheid gezocht kunnen worden. Zo zijn er vele mogelijkheden om in een gebied de overlast en onveiligheid te verbeteren. De Leefbaarometer geeft geen directe aanwijzingen voor hoe dat zou moeten, maar signaleert alleen dat er op een bepaald thema wat aan de hand lijkt te zijn.

Bijlage 2: Ontwikkeling G40-gemeenten

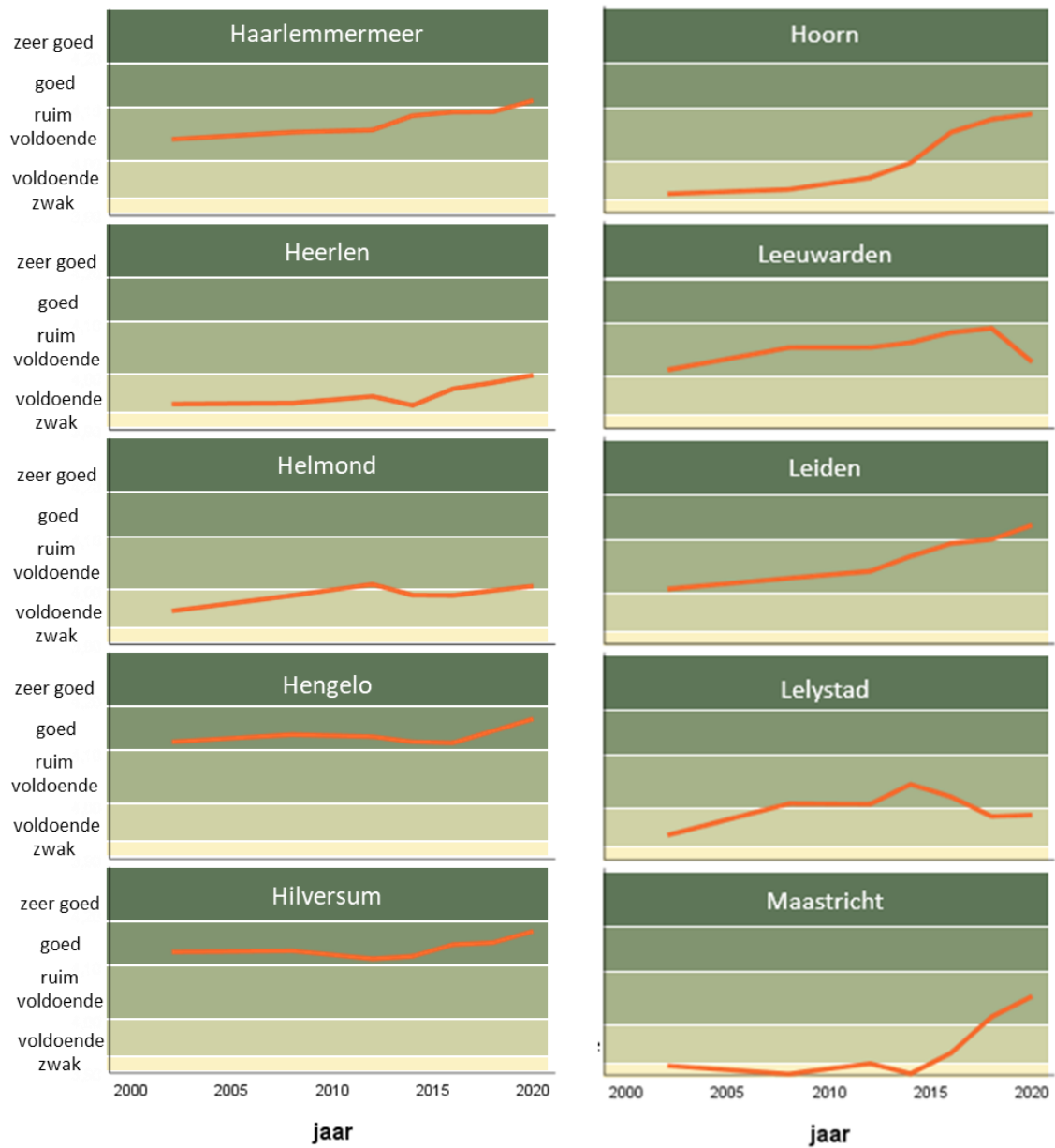
A Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 (alfabetisch 's-B)



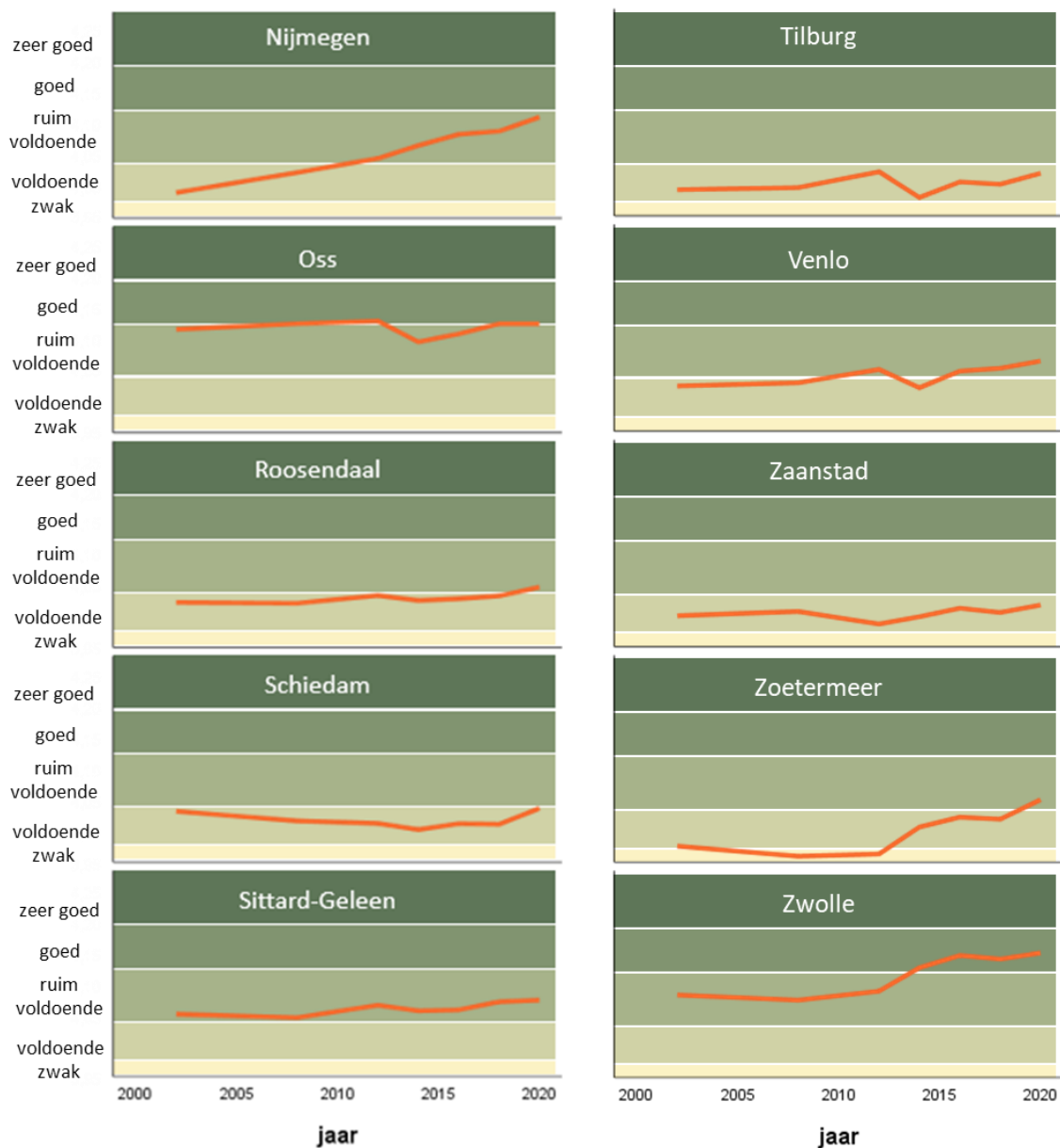
B Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 (alfabetisch D-H)



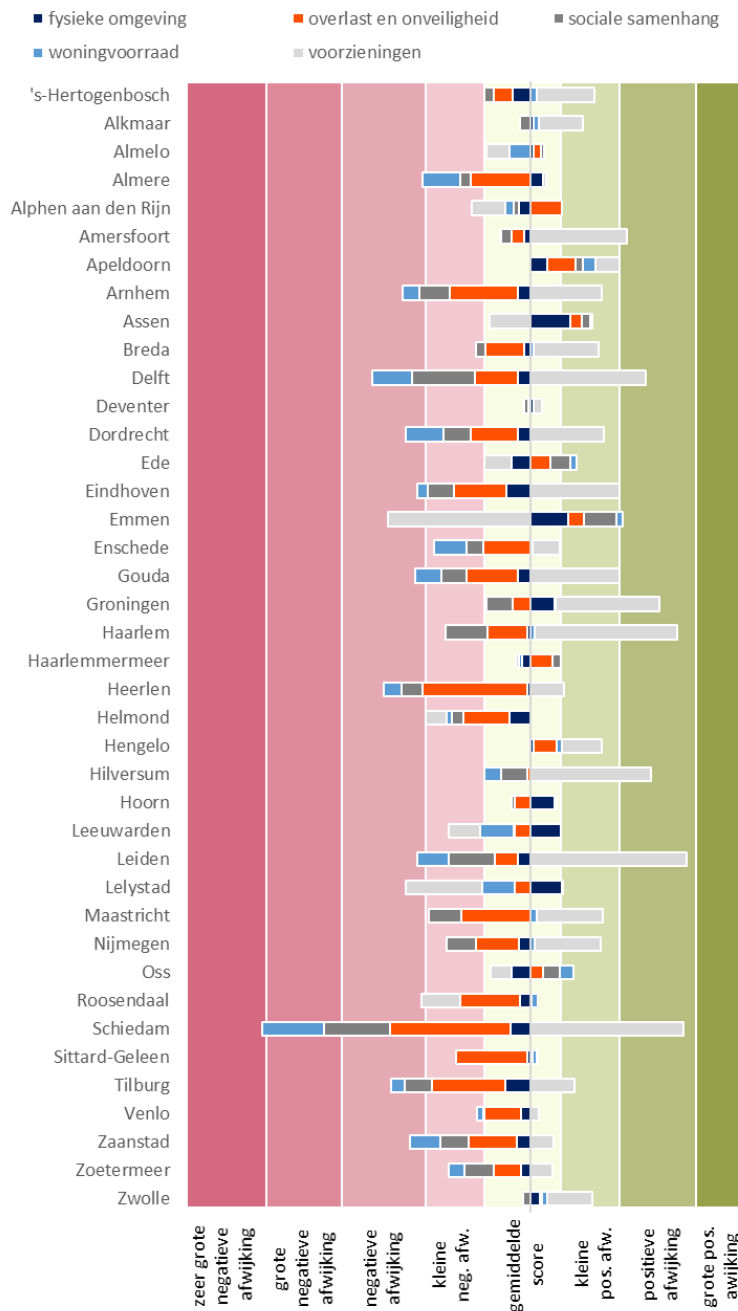
C Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 (alfabetisch H-M)



D Ontwikkeling score Leefbaarometer 2002-2020 (alfabetisch N-Z)



E Profiel dimensiescores per gemeente in de G40 (stand 2020)



Noot. Aan de linkerzijde zijn de dimensiescores met een negatieve bijdrage gestapeld en aan de rechterzijde de scores met een positieve bijdrage. De gestapelde dimensies geven de gezamenlijke negatieve dan wel positieve bijdrage van de betreffende dimensies. De totaalscore op de Leefbaarometer is de som van de positieve en de negatieve bijdragen (totaalscore = dimensies met positieve bijdrage – dimensies met negatieve bijdrage).

Bijlage 3: Gebieden structureel onder druk

Tabel B3.1 Gebieden die structureel onder druk staan in Nederland naar CBS wijk/buurt gerangschikt per gemeente.¹⁶

Per CBS wijk / buurt het totale inwonertal, en het (relatieve) aantal woningen voor zwak of lagere en onvoldoende gebieden in 2020. Aantal woningen afgerond op vijftallen

Gemeente	CBS wijk / buurt	Wijk/buurt Totaal	Gebieden structureel onder druk			
		Aantal inwoners	Zwak of lager Aantal woningen	% van wijk/brt	Onvoldoende of lager Aantal woningen	% van wijk/brt
Almelo	Sluiversveld / Rumerslanden	680	170	51%	55	16%
	Wierdense Hoek /	6.615	1.395	45%	675	22%
	Nieuwstraat-Kwartier /	3.100	1.045	72%	475	33%
	Ossenkoppelerhoek /	6.885	1.705	51%	85	3%
Almere	Almere Haven / Centrum Haven	1.590	395	39%	220	21%
	Almere Haven / De Hoven	2.395	755	67%	330	29%
	Almere Haven / De Werven	2.825	760	56%	95	7%
	Almere Stad / Staatsliedenwijk	2.460	855	73%	410	35%
	Almere Buiten / Centrum Buiten	2.040	855	70%	160	13%
	Almere Buiten / Indischebuurt	2.140	615	46%	415	31%
	Almere Buiten / Molenbuurt	3.955	960	59%	460	28%
Amsterdam	Banne Buiksloot /	14.775	3.345	53%	450	7%
	Bijlmer Centrum (D,F,H) /	24.935	12.050	93%	9.225	71%
	Bijlmer Oost (E,G,K) /	29.770	9.625	73%	6.065	46%
	De Kolenkit / Kolenkitbuurt Noord	4.155	1.005	54%	365	20%
	De Punt /	6.225	2.740	100%	1.670	61%
	Gein /	11.325	3.990	78%	1.925	37%
	Geuzenveld /	16.530	6.170	97%	4.605	72%
	Holendrecht/Reigersbos /	18.385	7.090	85%	3.985	48%
	Oostzanerwerf /	8.885	1.385	38%	920	25%
	Osdorp-Midden /	15.710	5.985	90%	2.995	45%
	Osdorp-Oost /	16.675	5.390	61%	1.655	19%
	Slotermeer-Noordoost /	9.475	2.920	71%	1.190	29%
	Slotermeer-Zuidwest /	18.025	4.935	61%	1.630	20%

¹⁶ Buurten zijn separaat weergegeven als leefbaarheidsproblematiek tot een aantal buurt(en) in een wijk beperkt is maar het wijkniveau niet voldoet aan de criteria (zie paragraaf 3.2). Als de wijk voldoet is alleen de wijk weergegeven.

Gemeente	CBS wijk / buurt	Wijk/buurt	Gebieden structureel onder druk			
		Totaal	Zwak of lager		Onvoldoende of lager	
		Aantal inwoners	Aantal woningen	% van wijk/brt	Aantal woningen	% van wijk/brt
Arnhem	Waterlandpleinbuurt /	13.190	4.280	72%	1.335	23%
	Arnhemse Broek /	5.845	1.725	57%	575	19%
	Elderveld / Elderveld-Noord	2.325	1.010	81%	395	32%
	Malburgen-Oost (Noord) /	6.485	1.985	68%	430	15%
	Malburgen-Oost (Zuid) /	8.810	3.215	77%	1.160	28%
	Malburgen-West /	4.615	1.085	51%	480	23%
	Presikhaaf-Oost / Winkelcentrum	1.665	795	100%	200	25%
	Presikhaaf-West /	8.705	3.300	80%	1.455	36%
Bergen op Zoom	Vredenburg/Kronenburg /	8.235	2.360	53%	1.345	30%
	Bergen op Z.-Oude stad e.o. / Fort	2.025	535	57%	135	14%
	Bergen op Zoom-Oost /	19.310	4.785	55%	1.715	20%
Beverwijk	Meerestein /	6.170	1.545	48%	755	23%
	Oosterwijk en Zwaansmeer /	4.690	1.720	82%	690	33%
Breda	Breda noord /	25.665	6.840	60%	2.300	20%
	Breda noord-west / Muizenberg	2.970	320	26%	205	16%
Brunssum	Brunssum-Noord / Lemmender	1.055	730	93%	290	37%
Capelle aan den IJssel	Middelwatering West /	7.845	1.100	29%	865	23%
	Oostgaarde Noord /	6.420	1.525	48%	1.220	38%
	Oostgaarde Zuid / Diepenbuurt	1.005	570	100%	155	27%
	Schenkel / Florabuur	1.805	715	84%	350	41%
	Schollevaar Zuid / Gebouwenbuurt	1.390	435	66%	35	5%
	Schollevaar Zuid / Operabuur	2.065	600	61%	60	6%
Delft	Schollevaar Zuid / Schildersvorme	1.570	500	73%	265	39%
	Hof van Delft / Krakeelpolder	1.745	445	64%	65	9%
	Tanthof-West / Afrikabuur-Oost	1.670	870	91%	80	8%
	Voorhof /	13.490	5.385	73%	1.870	25%
Delfzijl	Buitenhof /	13.650	4.755	71%	2.600	39%
	Noord /	5.760	1.830	62%	795	27%
Den Haag	Tuikwerd /	3.005	865	72%	550	45%
	Schildersbuurt /	31.635	11.475	91%	5.595	44%
	Transvaalkwartier /	16.400	6.320	100%	5.260	83%
	Rustenburg en Oostbroek /	19.005	7.780	92%	4.665	55%
	Bouwlust en Vrederust /	29.500	9.840	77%	5.065	39%
	Morgenstond /	20.235	6.410	63%	1.795	18%
	Moerwijk /	21.385	9.440	88%	4.365	41%
	Groente- en Fruitmarkt /	5.295	1.685	98%	1.240	72%
Den Helder	Laakkwartier en Spoorwijk /	43.025	16.085	73%	5.040	23%
	Stad b. de Linie-Oost / Centrum	1.405	740	74%	400	40%
	Stad b. de Linie-Oost / Grachteng.	715	180	43%	75	18%
	Stad binnen de Linie-Oost / Oostsloot	1.115	350	53%	95	14%

Gemeente	CBS wijk / buurt	Wijk/buurt	Gebieden structureel onder druk			
		Totaal	Zwak of lager		Onvoldoende of lager	
		Aantal inwoners	Aantal woningen	% van wijk/brt	Aantal woningen	% van wijk/brt
Dordrecht	Stad b. de Linie-West / Tuindorp-Oost	765	405	100%	295	73%
	Nieuw Den Helder-Oost / Falga	485	185	63%	20	7%
	Nieuw Den Helder-Oost / Schepenb	1.575	495	64%	35	4%
	Nieuw Den Helder-Oost / Zuiderzeeb	685	345	94%	130	36%
	Noordflank / Matena's Pad e.o.	805	430	84%	80	15%
	Oud Krispijn / Krispijnse Driehoek	1.980	810	98%	340	41%
	Nieuw-krispijn /	5.295	910	33%	515	19%
	Staart / Beekmanstraat en omgeving	655	350	100%	295	84%
Ede	Wielwijk /	6.140	2.680	86%	1.425	46%
	Crabbhof/Zuidhoven /	8.480	3.495	77%	1.100	24%
	Dubbeldam / Oudendijk en omg.	125	170	100%	170	100%
	Ede-Veldhuizen / De Burgen	2.310	695	82%	280	33%
Eindhoven	Ede-Veldhuizen / De Dalen	2.165	360	38%	265	28%
	Ede-Veldhuizen / De Horsten	2.415	500	53%	210	23%
	Ede-Zuid / Hoogbouw-Zuid	2.420	930	84%	625	57%
	Ontginning / 't Hool	2.255	645	63%	155	15%
Emmen	Oud-Woensel / Limbeek-Zuid	1.405	620	68%	15	2%
	Emmermeer /	6.050	1.390	42%	795	24%
	Angelslo /	7.690	2.130	57%	1.250	33%
Enschede	Emmerhout /	7.130	1.920	51%	795	21%
	Binnensingelgebied / City	3.315	780	37%	365	17%
	Hogeland - Velve / Varvik-Diekman	3.725	700	40%	320	18%
	Boswinkel-Stadsveld / Boswinkel-De Braker	3.725	860	45%	585	30%
	Boswinkel-Stadsveld / Stadsveld-Noord-Bruggert	1.640	450	55%	60	7%
	Boswinkel - Stadsveld / Stevenfenne	4.505	1.385	60%	25	1%
	Twekkelveld - T.H.T. / Twekkelveld	4.235	1.545	68%	280	12%
	Enschede-Zuid /	33.805	6.185	41%	2.440	16%
Groningen	Glanerbrug en omgeving / Eekmaat	1.715	465	54%	155	18%
	Noordoost / Beijum-Oost	6.295	1.825	57%	665	21%
Haarlem	Boerhaavewijk /	7.615	2.010	66%	960	31%
	Meerwijk /	8.595	3.410	82%	785	19%
	Molenwijk / Waddenbuurt	1.820	840	100%	525	63%
	Parkwijk / Architectenbuurt	1.820	850	91%	120	13%
	Parkwijk / Kunstschildersbuurt	1.825	440	51%	50	6%
Heemskerk	Hofland, Oosterwijk en Zuidbroek /	5.630	1.690	61%	715	26%
Heerlen	Maria Gewanden en Terschuren / Terschuren	475	130	54%	60	25%
	Vrieheide-De Stack /	5.645	2.240	81%	890	32%
	Heerlerheide-Passart /	5.430	2.295	77%	610	20%

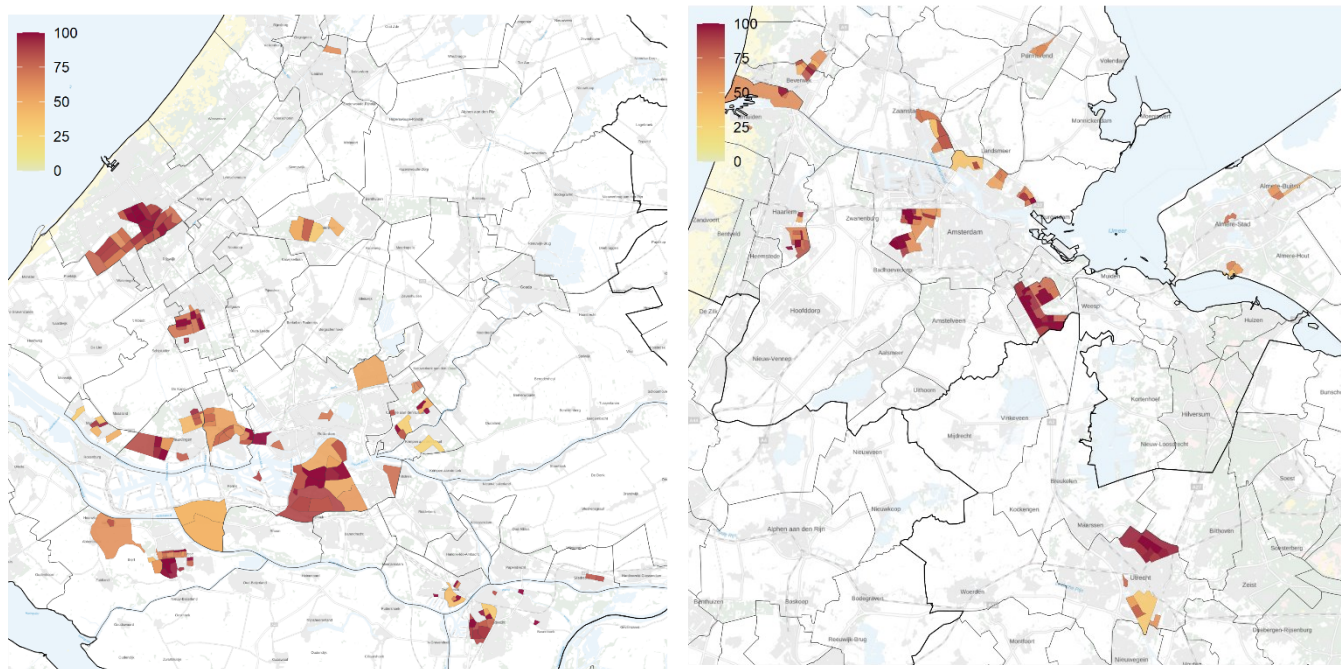
Gemeente	CBS wijk / buurt	Wijk/buurt	Gebieden structureel onder druk			
		Totaal	Zwak of lager		Onvoldoende of lager	
		Aantal inwoners	Aantal woningen	% van wijk/brt	Aantal woningen	% van wijk/brt
	Rennemig-Beersdal /	5.020	1.325	55%	160	7%
	Zeswegen-Nieuw Husken /	3.670	1.145	66%	655	37%
	Schandelen-Grasbroek /	4.995	1.390	48%	845	29%
	Meezenbroek-Schaesbergerveld /	2.915	1.000	65%	260	17%
	Meezenbroek					
	Eikenderveld /	2.545	1.355	92%	445	30%
Helmond	Heerlerbaan-Centrum /	3.945	1.405	62%	340	15%
	Binnenstad /	15.480	6.040	72%	1.865	22%
	Helmond-Oost /	7.850	3.060	81%	1.490	39%
	Brouwhuis / Brouwhorst	250	80	39%	80	39%
	Brouwhuis / Brouwhuis-West	2.735	1.045	87%	20	2%
	Helmond-West /	4.445	1.100	51%	75	4%
Kerkrade	Rijpelberg /	8.110	1.875	54%	165	5%
	Kerkrade-West / Heilust	2.510	1.045	80%	185	14%
	Kerkrade-Oost /	18.285	5.805	56%	2.020	20%
	Kerkrade-Noord / Chevremont	3.065	1.220	76%	20	1%
Krimpen aan den IJssel	Krimpen aan den IJssel / Kortland-Zuid	6.540	715	26%	460	17%
Leeuwarden	Bilgaard & Havankpark e.o. /	6.870	1.680	46%	700	19%
	Heechterp & Schieringen /	3.650	2.180	99%	1.800	82%
	Huizum-West / Jan van Scorelbuurt	1.765	555	52%	145	13%
	Oud-Oost /	12.290	4.840	67%	2.265	32%
	Potmargezone /	8.575	1.470	32%	895	19%
	Sonnenborgh e.o. / Valeriuskwartier	1.305	635	73%	425	49%
	Vrijheidswijk /	3.475	1.000	56%	165	9%
Leiden	Merenwijkdistrict / Slaaghwijk	4.505	1.105	62%	170	9%
Lelystad	Atolwijk / Atol	3.355	675	54%	55	4%
	Boswijk / Kamp	1.925	505	60%	10	1%
	Boswijk / Wold	1.655	665	89%	55	7%
	Kustwijk / Galjoen	1.045	255	58%	35	8%
	Kustwijk / Jol	2.285	710	71%	435	44%
	Waterwijk-Landerijen / Getijdenbuurt,	780	165	47%	125	35%
	Sportpark Doggersbank					
	Waterwijk-Landerijen / Merenbuurt	1.060	320	74%	165	39%
	Waterwijk-Landerijen / Wijkcentrum,	550	190	74%	80	30%
	Voorstraat					
Maassluis	Waterwijk-Landerijen / Zeeenbuurt	1.225	535	97%	95	17%
	Zuiderzeewijk /	5.830	1.665	64%	425	16%
	Sluispolder / Sluispolder Oost	3.360	790	48%	250	15%
	Dijkpolder / Bloemenbuurt	885	465	95%	25	5%
	Dijkpolder / Bomendal	2.050	320	37%	320	37%

Gemeente	CBS wijk / buurt	Wijk/buurt	Gebieden structureel onder druk			
		Totaal	Zwak of lager		Onvoldoende of lager	
		Aantal inwoners	Aantal woningen	% van wijk/brt	Aantal woningen	% van wijk/brt
Maastricht	Kapelpolder / Componistenbuurt	2.130	950	91%	65	6%
	Kapelpolder / Kapelpolder	1.170	265	47%	95	17%
	Burgemeesterswijk / Burgemeesterswijk	2.995	390	32%	250	20%
	Buitenwijk West / Caberg	3.205	1.265	78%	135	8%
	Buitenwijk West / Malpertuis	2.120	810	70%	95	8%
	Buitenwijk West / Pottenberg	2.485	1.260	97%	595	46%
	Buitenwijk Oost / Nazareth	3.150	1.645	94%	965	55%
Midden-Groningen	Foxham en Hoogezand-Noord / Noorderpark	3.415	1.315	67%	165	8%
	Hoogezand-Zuid /	11.615	3.040	54%	985	18%
Nijmegen	Nijmegen-Nieuw-W / Neerbosch-Oost	7.335	2.065	57%	905	25%
	Nijmegen-Zuid / Hatert	10.180	3.095	60%	815	16%
	Dukenburg /	22.095	5.615	52%	2.370	22%
	Lindenholt / 't Acker	5.455	1.185	51%	290	12%
Nissewaard	De Akkers /	10.505	4.595	97%	1.635	34%
	Geervliet /	1.640	480	61%	25	3%
	Groenewoud /	3.490	1.300	68%	740	38%
	Sterrenkwartier /	4.565	1.465	63%	1.000	43%
	Vogelenzang /	5.565	1.100	43%	395	15%
	Vriesland /	2.750	1.140	98%	125	11%
	Waterland / Baarsveen	1.035	415	100%	105	25%
	Waterland / Krekelveen	690	280	93%	90	30%
	Waterland / Snoekenveen	1.465	435	78%	115	21%
Purmerend	Wheermolen /	7.455	2.335	61%	150	4%
Roosendaal	Centrum / Centrum-Oud	3.430	1.115	51%	245	11%
	Oost / Fatima-villapark	2.130	465	48%	275	28%
	Noord /	7.625	2.265	67%	1.435	43%
	West /	7.400	2.460	63%	1.695	44%
	Groot Kroeven / Kroeven-Zuidwest	1.900	545	63%	215	25%
Rotterdam	Charlois /	69.400	29.920	87%	17.655	51%
	Delfshaven / Oud Mathenesse	7.200	3.815	100%	3.805	100%
	Delfshaven / Tussendijken	7.365	2.580	74%	985	28%
	Delfshaven / Witte Dorp	590	235	100%	15	6%
	Feijenoord /	76.590	19.670	52%	8.515	22%
	Hoogvliet /	35.185	7.210	44%	2.675	16%
	IJsselmonde / Beverwaard	12.270	3.605	74%	565	12%
	IJsselmonde / Lombardijen	14.235	4.010	57%	1.775	25%
	Kralingen-Crooswijk / Oud Crooswijk	8.165	3.065	70%	45	1%
	Prins Alexander / Ommoord	25.730	6.845	52%	1.555	12%
Schiedam	Oost /	11.115	3.525	66%	960	18%

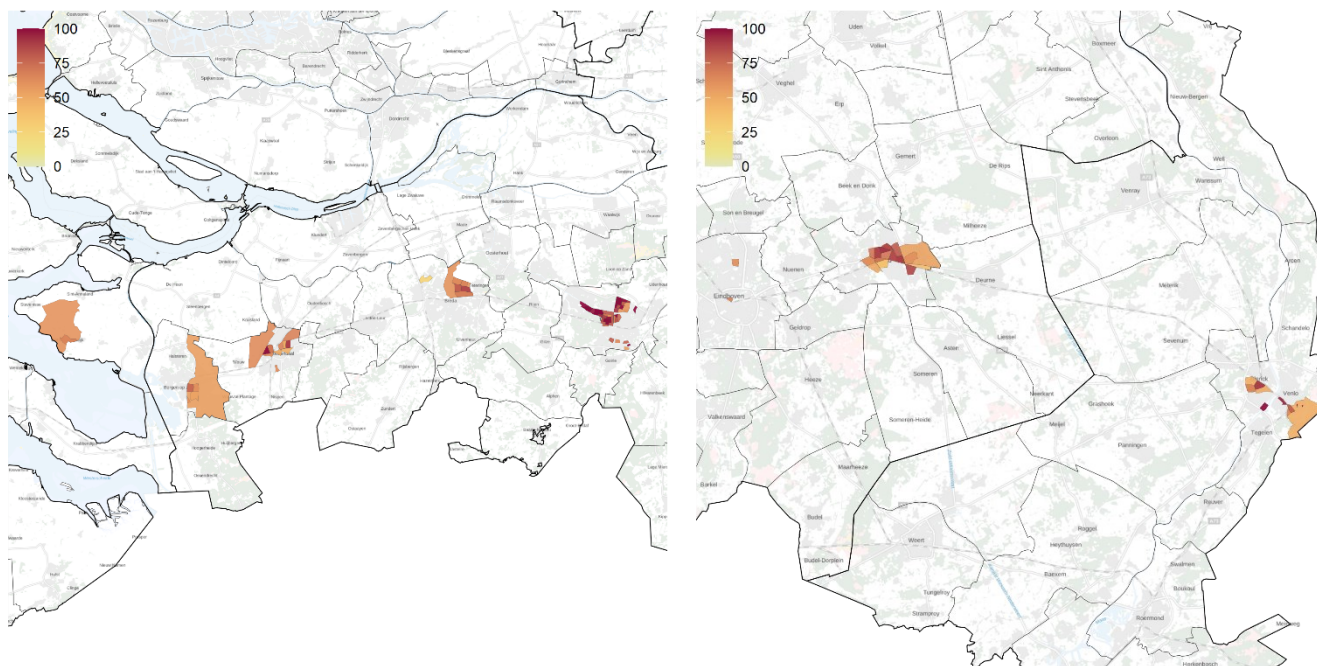
Gemeente	CBS wijk / buurt	Wijk/buurt	Gebieden structureel onder druk			
		Totaal	Zwak of lager	Onvoldoende of lager		
		Aantal inwoners	Aantal woningen	% van wijk/brt	Aantal woningen	% van wijk/brt
Sittard-Geleen	Nieuwland /	14.505	3.865	54%	2.205	31%
	Groenord en Kethel /	13.640	3.550	53%	370	6%
	Limbrichterveld /	5.775	1.110	39%	535	19%
	Overhoven / Stadbroek	2.745	980	68%	585	40%
	Overhoven / Vrangendael	2.015	690	58%	135	11%
Sliedrecht	Geleen /	31.670	6.415	39%	2.805	17%
	Sliedrecht-Centrum / Staatsliedenbuurt	655	355	81%	10	2%
Tholen	Sliedrecht-Oost / Vogelbuurt-Noord	1.730	730	85%	540	63%
	Sint-Maartensdijk /	3.455	985	60%	355	22%
Tiel	Tiel kern /	19.920	5.650	59%	2.960	31%
	Tiel-Noord / Rauwenhof	2.940	1.005	71%	180	13%
	Tiel-Noord / Westroijen	2.115	550	68%	25	3%
Tilburg	Broekhoven / Broekhoven II West	1.490	640	79%	40	5%
	De Hasselt /	6.995	2.575	77%	930	28%
	De Reit / Abdij- en Torenbuurt	1.605	560	76%	70	10%
	Gesworen Hoek /	3.955	1.725	100%	1.080	63%
	Groenewoud / Groenewoud Midden	1.645	410	56%	100	14%
	Groenewoud / Landbouwbuilt	935	390	100%	50	13%
	Heikant /	11.860	3.165	59%	1.655	31%
	Het Zand /	12.430	4.925	82%	1.650	28%
	Korvel / Staatsliedenbuurt Oost	2.010	805	80%	170	17%
	Oerle / Afrikaanderbuurt Midden	1.895	695	65%	165	15%
	Quirijnstok / Quirijnstokpark	390	200	100%	50	25%
	Stokhasselt /	7.270	2.715	92%	2.085	71%
	Wandelbos Noord /	6.005	2.595	98%	1.930	73%
Utrecht	West / Halve Maan-Noord	1.735	640	76%	200	24%
	Overvecht /	34.295	15.220	95%	11.105	69%
	Zuid / Nieuw Hoograven-Zuid	3.670	945	60%	190	12%
	Zuidwest /	38.620	6.450	34%	3.045	16%
Veenendaal	Centrum / Schrijverswijk	1.560	585	64%	310	34%
	Noordoost / Dragonder-Zuid	3.075	1.120	81%	290	21%
	Zuidoost / Engelenburg	3.770	1.325	69%	735	38%
Velsen	Zee- en Duinwijk / Schiplaanbuurt	875	270	65%	160	38%
	Velsen-Noord /	5.315	1.475	62%	290	12%
Venlo	Venlo-Zuid / Spoorsingel	780	350	96%	15	4%
	Venlo-Oost-Zuid /	5.535	1.230	48%	405	16%
	Blerick-Noord /	5.715	1.255	50%	1.025	41%
	Blerick-Zuid / Molenbossen	835	625	100%	75	12%
	Klingerberg /	3.890	810	49%	480	29%
Vlaardingen	Centrum / Vettenoordse Polder Oost	5.255	2.085	79%	350	13%

Gemeente	CBS wijk / buurt	Wijk/buurt	Gebieden structureel onder druk			
		Totaal	Zwak of lager		Onvoldoende of lager	
		Aantal inwoners	Aantal woningen	% van wijk/brt	Aantal woningen	% van wijk/brt
Zaanstad	Holy Noord / Hoofdstedenbuurt	2.185	1.085	94%	220	19%
	Holy Zuid /	10.855	2.490	44%	960	17%
	Westwijk /	12.560	5.270	84%	3.155	50%
	Zaandam Zuid / Bomenbuurt	6.490	1.775	65%	455	17%
	Poelenburg /	8.845	2.680	81%	2.390	72%
	Pelders- en Hoornseveld /	11.265	2.860	59%	2.135	44%
	Kogerveldwijk /	4.690	1.495	70%	230	11%
Zoetermeer	Centrum / Driemanspolder	6.435	1.180	35%	635	19%
	Centrum / Palenstein	4.930	1.410	48%	1.210	41%
	Meerzicht /	15.410	4.425	61%	2.055	28%
Zwijndrecht	Noord / Planetenbuurt	835	420	99%	195	46%
	Noord / Sterrenbeeldenbuurt	885	245	66%	70	19%
	Kort Ambacht /	7.180	1.380	40%	615	18%
	Nederhoven / Leeuwerik- en Fazantplein	430	205	100%	35	18%

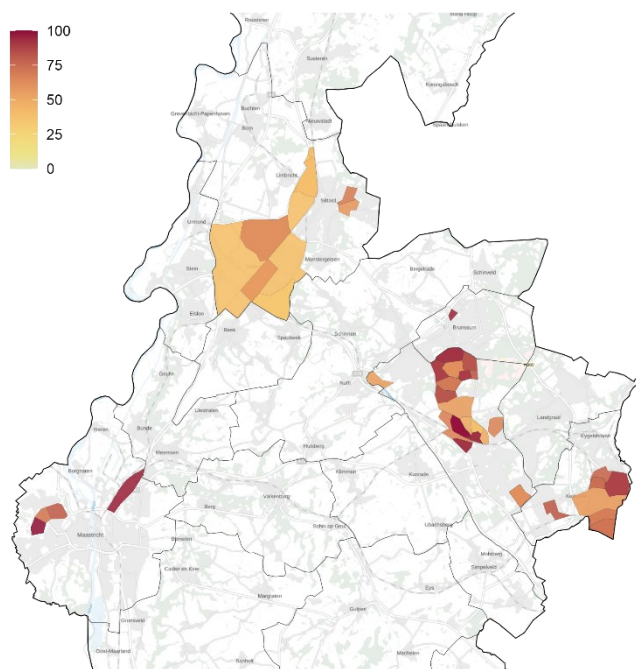
Figuur B3.1 Percentage woningen in zwak of lager gebied per buurt/wijk in de Randstad



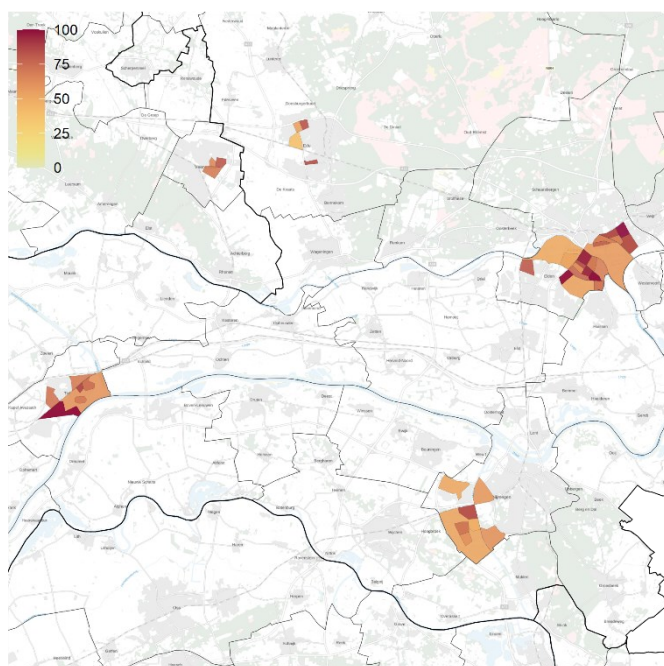
Figuur B3.2 Percentage woningen in zwak of lager gebied per buurt/wijk: Tholen, Brabant en Noord-Limburg



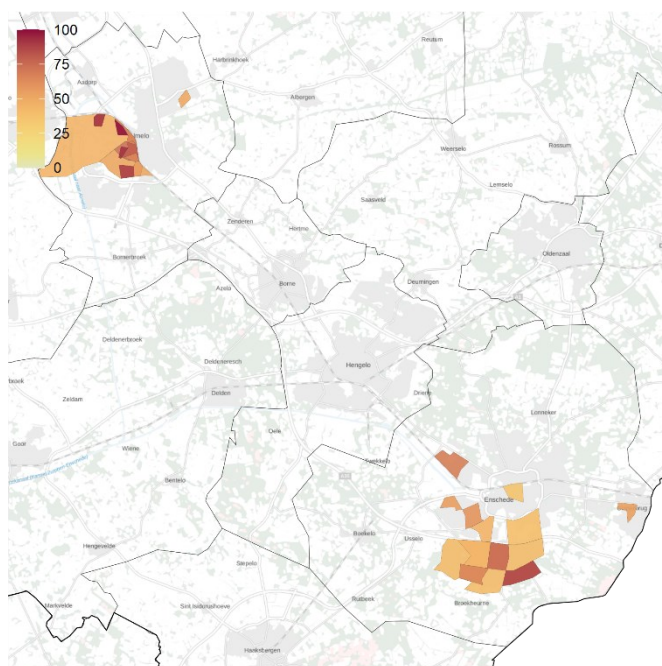
Figuur B3.3 Percentage woningen in zwak of lager gebied per buurt/wijk in Zuid-Limburg



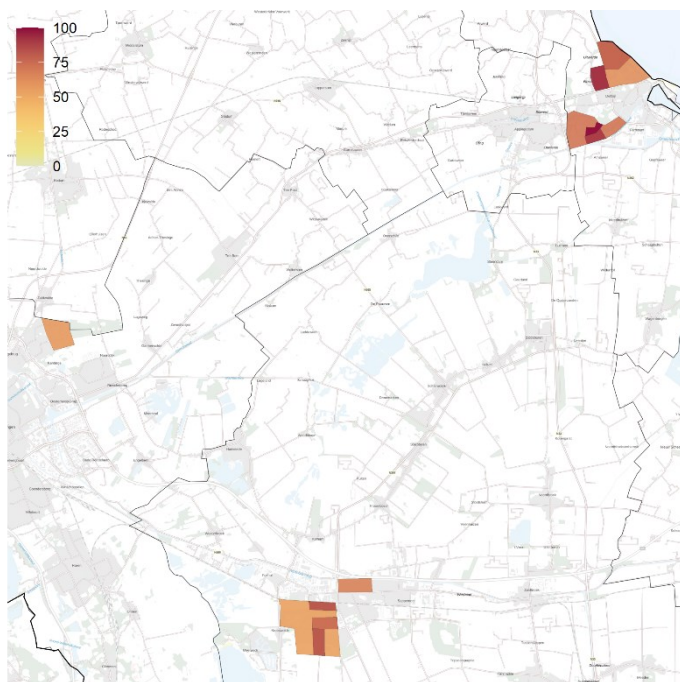
Figuur B3.4 Percentage woningen in zwak of lager gebied per buurt/wijk: regio Arnhem-Nijmegen



Figuur B3.5 Percentage woningen in zwak of lager gebied per buurt/wijk in Almelo en Enschede



Figuur B3.6 Percentage woningen in zwak of lager gebied per buurt/wijk: Groningen, Stadskanaal, Delfzijl



Figuur B3.7 Percentage woningen in zwak of lager gebied per buurt/wijk: Den Helder, Emmen, Leeuwarden en Lelystad

